

BAKOS FERENC A MÁTÉSZALKAI PARASZTORVOS

A néprajznak a népi gyógyászattal foglalkozó része, eddig eléggé elhanyagolt terület volt. Ennek oka többek közt, hogy igen problematikus a tárgykörnek a körülhatárolása is, valamint a kutatók többsége a természettudomány és az orvostudomány körében dolgozott s így szemléletmódjuk sokban eltér a néprajzi szemlélettől.

Hovorka-Kronfeld szerint a népi gyógyászat a nép betegségképzetének és gyógyeljárásainak összessége. Dipgen a népi gyógyítást már felosztja: tapasztalati gyógyításra (Efahrungmedizin), és varázslógyógyításra (Zaubermedizin). Jungbauer az első olyan kutató, aki nem orvosi szemmel nézi a népi gyógyászatot. Népi gyógyításon a varázsló gyógyítást érti, mely nem a tapasztalatból, a mindennapi életből indul ki, hanem feltételez egy egészben, vagy részben érzékelhető túlvilágot. A betegség és túlvilág, a feltételezett természetfeletti erők közt kapcsolatot áll fenn, így a védekezés módja, varázslással kikerülni a betegséget, vagy varázsszerekkel a meglévő betegségeket meggyógyítani. Szendrei idevágó tanulmánya magvát szintén a természetfeletti erőkkel való gyógyítás adja, viszont keveset foglalkozik a nép tapasztalati gyógyító eljárásaival. Berde Károly azt bizonygatja, hogy a népi gyógyítás alapja a hit, anyaga valami ősi hagyománytömeg, ami a tudományos értelemben vett bizonyítást nem állja ki, de erre az ő hívei közt nem is szorul. Vajkai az első néprajzi szemléletű kutató, aki rögvést észreveszi, hogy az addigi kutatások során elszigetelten vizsgálták a népi gyógyászat kérdését és nem adtak egész képet erről a területről. Hangsúlyozza, hogy a valóságban nincsenek különálló jelenségek, minden összefügg egymással; tapasztalat és természetfeletti erők hatalma a nép szemléletében minden élesebb határvonal nélkül folyik össze. A mesemondók, énekesek, faragók, himzők mellett a paraszti társadalomban nagyhírű gyógyítók is vannak. Ahogyan egy jó mesemondónak terjedelmes meseanyaga van, ugyanúgy ezen nagyhírű gyógyítóknak is megvan a maguk anyaga. Ahogyan a mese területén vannak egy-egy ember tudását rögzítő gyűjtések, úgy szükséges, hogy a népi gyógyítás területén is végezzünk hasonló gyűjtéseket. Már csak azért is, mert a múltban egy-egy nagyhírű gyógyító, javas, parasztorvos híre több vármegye határán túlnyúlt. Ezek tevékenységét a néprajz figyelemmel kíséri. Jungbauer több típusukat különbözteti meg, akik a népi orvosi hagyományok hordozói és továbbhagyományozói. Egyik legfontosabb típusuk az ún. varázsló orvos, aki a betegségek gyógyítását mágikus úton végzi, leginkább ráimádkozással.

Ilyen parasztorvos volt Mátészalkán Bakos Ferenc (XXV.t.1—2.). Életének és gyógyító tevékenységének, praktikájának a tanulmányozásához 1952 őszen kezdtem hozzá, és 1956 őszeig folytattam. Ezen négy esztendő alatt számos alkalommal kikérdeztem, elmondattam vele életét, tanulmányoztam

eljárásait. A gyűjtést megkönnyítette, hogy Bakos Ferencet gyermekkoromtól kezdve jól ismertem s így bizalommal volt irányomban, és az is, hogy egy alanyhoz voltam kötve. Így az itt közölt anyag egy ember szinte teljes tudásanyaga. A gyűjtés feldolgozásával már 1957-ben elkészültem, sajnos azonban bizonyos okok miatt publikálni nem volt módomban — az első példánya el is veszett a kéziratomnak —, s így igen értékes felvételeim is elvesztek. Közben 1962-ben Bakos Ferenc is meghalt s ma már múzeumba illő háza és udvara is az enyészet martaléka lett. Temetése nem mindennapi esemény volt Mátészalkán. Papot nem engedett magához, meghagyta, hogy csak az állatai kísérhetik utolsó útjára. Kétkerekű számárfogatú kordélyán, melyen évtizedeken keresztül járta a környező tanyákat és falvakat, egy kis cigánylány vitte ki a temetőbe, koporsónak szánt deszkaládában. A temető felé bandukolva kecskék kísérték a kordét. A Vasvári Pál utcában a koporsó lefordult a kordélyról. Nagy ügyel-bajjal helyezte vissza a távolból bámuló utcabeli tömegeből néhány ember. „Nem tud nyugodni” — súgtak össze az asszonyok. A kis cigánylány temetés után minden holmit eladott a házaló rongy- és vasgyűjtőknek, s így tégelyei, üvegei, szerszámjai, edényei az ócskavastelepre kerültek.

*

Az idegen, ha belép Bakos Ferenc házába, azonnal érzi, nem közönséges emberrel van dolga. Háza táján a legnagyobb rendetlenségben ócska fazekak, csontok, rongyok, mindenféle, mások által már nem használt szerszámok sokasága tornyosul. A gyógyító elmondása szerint erre neki mindre szüksége van, mivel soha nem tudja, mikor melyiknek veszi hasznát. Nála mindennek helye van, legyen az bármi.

A házába belépve meglepődik az ember. Hirtelen nem is tudja felfogni, hova jutott, csak mikor a homályt kezdi kissé a szeme megszokni, akkor látja, hogy egy olyan javas-ember házába került, ahol többszáz tégelyben és üvegben gyógyfüvekből és más anyagokból készült orvosságok sorakoznak a falak mentén körben a polcokon. A szűk 4×4 méteres szobában egy régi kredenc, középen egy rozzant tűzhely — ősi *csikóspór* — maradványa, a balsarokban szalma-vacok, rajta szakadozott kecskebőrök takaró gyanánt, a jobb sarokban pedig Fáni nevű szamara rágódik az eléje dobott csutkaizéken. Annaira primitív körülmények között él, hogy az állatok is vele egy fedél alatt élnek (szamár, nyulak, baromfi stb). Szóbeszéd közben említi, hogy nagyon jól megérteti magát az állatokkal, mindegyikkel külön-külön beszélget, azok meg is értik, mivel ahogyan mondja, az állat úgy ért, mint az ember. Hiszi és vallja, hogy az ő állatai beszélnek hozzá, elmondják panaszukat, örömeiket az elcsendesült késő éjszakában. Beszélgetésünk folyamán megvallja, tudja, hogy az emberek gyógyítónak tartják, sőt ezt hiszi is magáról. Most akar építeni egy olyan lakást, ahol a hozzá érkező „nehéz beteget” elszállásolja, kezeli, kenegeti egészen a felgyógyulásig. Elmondja, hogy többször volt már kellemetlensége a község orvosaival, hatóságokkal, idézték számtalanszor a bírósághoz, régen a csendőrök is háborgatták, de végül mindig sikerült magát tisztáznia, mivel pénzt soha nem fogadott el szolgálataiért. Hosszas unszólásra kezd bele élete történetébe, megjegyvez, ahhoz hasonló regényekben sem találni, olyannyira nyomorúságos és viszontagságos volt.

Szatmár megyében, Kocsordon 1891-ben a Katona-végen „két foggal”

születtem, — kezdi. Apja „minden munkás” volt. Emellett gyógyfüvek szedgetésével, orvosságnak való készítésével, gyógyítással is foglalkozott. Fiát nyolc éves korától kezdve tanítgatja a füvek ismeretére, használatára, alkalmazására. Előbb csak a szárogatásnál, a porrá való őrölnél alkalmazza, később már az eltevést is rábízza. Tíz éves korában már együtt jár apjával a lápra — Ecsedi lap — füveket szedni s ettől kezdve mint segítséget a betegekhez is magával viszi. Járják a környék tanyáit, falvait, úttalan utakon, erdő-kön, mezőkön keresztül. Ebben az időben — emlékezik — nem volt ennyi patika meg kórház, mint ma, így a beteget szekéren, nagy-nagy törődés közben vitték Nagykárolyba, esetleg Debrecenbe. Bizony ilyen hatalmas utat nem szívesen vállaltak magukra a hozzátartozók, de nem egyszer maga a beteg is inkább elpusztult, mintsem rázassa magát a feneketlen utakon. Egy-egy orvosdoktor héthatarban sem találtak, így nagy keletje volt minden olyan embernek, aki csak valamicskét is értett a számtalan nyavalyához, emberi betegséghez. Messze földről, a harmadik-negyedik faluból is felkeresték az olyan embert és magukkal vitték pár napra, akinek az a híre támadt, hogy imával, füvekkel, meg miegyébbel orvosolni tudja a szenvedő beteget.

A gyógyító apja is Kocsordon született, ott is nevelkedett, majd innen kerülnek Mátészalkára. Apja kétszer nősült, sokat vándorolt, míg végül végérvényesen megmaradt Mátészalkán. Apját nagyobb hírű gyógyítónak tartotta, hisz azt is megérezte, ha rossz szándékkal jöttek hozzá, beszél. Megérezte a rosszat, „amit én már nem örököltem tőle” — panasolja. Őseiről azt beszél, hogy azok szántóvető, de főleg orvoskodó emberek voltak. Rokonai legtöbbszörre Kocsordon élnek s őt úgy emlegetik, mint a „hóbortos Feri”-t.

Nagyon korán, már ötéves korában feladják az iskolába lógósnak. Így mire iskolaköteles lesz, már bukdácsolva eligazodik a számok és a betűk világában. Vézna, erősen hajlotthátú, ballábára bicegő fiúcska volt, de élesesű, jó emlékezőtehetséggel. Társai kinézik maguk közül fogyatékosága miatt s így lesz félrehúzódo, inkább a felnőttek társaságát kereső, koravén gyerek. Hat osztályt végzett Tóth Imre tanító „keze alatt”. Sokat jár tanítójával temetésekre.

Ahogy kikerül az iskolából, munka után lát. Sokfelé hányódik. Volt pásztor, húzlaló béres, kocsis, majd ipari pályára lép, inaskodik mint cipész, tímár, később gépkarbantartó lesz a bőrvelyi kendergyárban, de belekóstol a bádogos és lakatos mesterségekbe is. Valami nagy-nagy vágyakozás élt benne, szeretett volna mindenféle mesterséget és tudományt elsajátítani. Egyebek közt két esztendeig az egyik nagykárolyi gyógyszertárban is dolgozik, ahol az volt a feladata, hogy mosogassa az üvegeket és a gyógyfüveket kezelje. Itt tanulja meg, hogy mindenre rá kell írni a nevet és ezt később odahaza a lakásán a maga praktikájában is alkalmazza. Ezután a szolgálat után hazakerül Mátészalkára, ahol elszegődik egy Vida nevezetű törvényszéki orvosszakértő mellé kiségitőnek. Boncolásoknál segédkezik.

Már fiatal korában nagy vonzalma volt az állatok iránt, különösen szerette a lovakat. Így évekig kocsiskodik mint „fijákeres” az egyik gazdánál, de „parádés kocsis” is volt hosszú ideig. Azért is szerette ezt a foglalkozást, mert a lovakat nemcsak gondozza, hanem orvosolja is. Gazdái szeretik, mivel nagyon vigyázott a kezére adott lovakra. Parádés lovaival sokat utazgatott az országban, vásárookra hordta a kupeceket és kereskedőket. A vásárokon gyógyított is, a többi fuvarosok hozzá hordták az útközben megbetegedett, vagy meghuzatott jószágokat. Volt olyan idő is, beszél, amikor „észre sem vet-

tem, hogy már elszökött a nap”, mivel sok jószágot hoztak napközben, amit mind meg kellett nézni. Sokan keresték fel ilyen alkalmakkor egy-egy jó tanácsért is. Úgy ismerték ekkor, mint gyógyító fuvarost. Gyógyította a vásárokról hazafelé hajtott állatokat is, melyek útközben megbetegedtek. A fuvaros gazdák ragaszkodtak hozzá és jól is fizették, mivel szerette ápolni a jószágait. A fuvarosgazdától egy Réder Márton nevezetű gazdálkodóhoz került ismét kocsisnak, ahol a kezén négy ló volt és gyógyította emellett a gazda egész állatállományát. „... vagy ahon jószág vót a kezemen, ott én vótam a jószág orvosa is”-bizonygatja. Volt egy ládikája, melyben mindenféle orvosságok voltak, s ezt magával vitte oda, ahova megfogadták.

A gyógyítási tevékenysége párosul egy sor formassággal. Erről szavai tanúskodnak leginkább: „Mikor megáldoztam 12 éves koromban, akkor apám egy nagy fehér kötőt adott nekem és azt mondta, fiam, ha eszed lesz, ebből holtodig meg fogsz élni.” Így lett a kötő gyógyító műveleteinek elmaradhatatlan kelléke. A kötő jobb felső sarkában három kereszt van. Az egyik piros, a másik fehér, a harmadik fekete. A piros a vért jelképezi, a fehér az ártatlanságot, míg a fekete a gonosz betegséget magyarázza. Három hatalmas zseb is terpeszkedik rajta, melyben számtalan szer van.

A különböző mesterségek tanulatása után sem maradt meg egy helyben, hanem elment a *zsirosi lápra* (az ecsedi láp Tyukod felőli részét hívják így) summás aratónak. Itt majdnem ezren arattak. Ide is magával vitte patikai felszerelését, ahol szúrást, vágást, meg másegyéb betegségeket is gyógyított. Az aratás befejezése után Budapesten próbál szerencsét. Itt építkezéseknél dolgozik, mint fuvaros. Egy félév után hazajön és visszamegy a kendergyárba. Itt sem sokáig marad, egy idő után házat vásárol Nagyecsedben és oda költözik. Ezt a helyet nem kedveli, mivel ősszel sárba lehet fulladni. Ekkor határozza el, hogy házat ott eladja és Mátészalkán telepszik meg végérvényesen.

21 éves korában megnősül, feleségül vette Nagy Zsuzsanna nevű leányt. Ebből a házasságból egy gyermek születik, aki hamarosan meghal. Együtt járnak feleségével dolgozni, summásnak is együtt mennek. Házassága nem szerencsés, mivel nem értik meg egymást, így hamarosan elválnak. Ismét megnősül. Ekkor egy „aranybányás” lányát veszi feleségül, ebből a házasságból három gyermeke marad, melyből ma csak egy él. A második felesége 1923-ban meghal. Nem sokáig bírja asszony nélkül s így harmadszor is megnősül. Ez az asszony mindenhez ért, együtt jár vele gyógyítani a tanyákra és a környékre is. Nagyon jól megértik egymást, ez is meghal 1940-ben. Azóta magánosan éldegél.

A református vallásban született. Elmondása szerint azonban ez a vallás nem elégíti ki. Emellett még minden olyan vallásnak híve, mely meghonosodott Mátészalkán. A három nagyobbban, katolikus, —római és görög — református, baptista vallásnak híve. Ez azt jelenti, hogy mindhárom vallás templomában gyón, áldoz, illetve úrvacsorát vesz. Vasárnaponként háromszor megy templomba. Délelőtt a két katolikus templomban imádkozik, délután a református és baptista gyülekezetet keresi fel. A vasárnap mellett a szombati napot is megünnepli. Ekkor nem főz, nem dolgozik, csak gyógyítani jár. Imáiban fellelhető valamennyi vallás nyoma. Végeredményben senki nem tudja, hogy milyen hitű. Böjtöl, Szűz Máriához imádkozik, nehéz beteg esetén mindig ad egy-egy csekélyke összeget a Szent Antal perselyébe. A betegek hozzátartozóit is felkéri, hogy a gyógyulás érdekében szintén adakozza-

nak. A betegségek gyógyításához mindig „Isten segítségét” kéri. „Én csak Isten után tudok gyógyítani” — mondogatja. A vallásos szertartásoknak igen nagy szerepet tulajdonít, sok esetben a gyógyulást is ebben látja.

Magát parasztorvosnak tartja. Gyakran használja ezt a kifejezést, a falubeliek is így hívják, illetve ma már csúfolják. „Az utca és a falubeliek doktorbácsinak hívnak, ha megyek valamerre, utánam kiabálnak, hogy hova megyen doktor bácsi” emlegeti. Ez is mutatja, hogy a falu köztudatában — ha már mostanában mosolyogva is mondják — úgy él, mint gyógyító ember. Gyógyító tevékenysége folyamán nagy segítséget jelent számára az írás használata. „Ha írást nem tudnék, nem bírnék boldogulni, mert nekem a kezemen ezer meg ezer üveg van, azt mind meg kell írni, mert az mind meg van bárcázva, mert csak így tudom, hogy mi van benne” — mondja. Mindig töri valamin a fejét, ami eszébe villan azt feljegyzi. Ez leginkább éjszakai álmatlansága idején gyakori nála. Éjjel egy kis méceses pislákol mellette, soha nem alszik sötétben. Igen nagyszámú feljegyzés van a birtokában. Ezek a megfigyelések kiterjednek az égbolt változásaira, a természet alakulására, a szántóföldek változására, az emberek természetére, ezenkívül számtalan más egyéb dologra. Sok ajándékot kap az emberektől. Nagyobb ünnepek alkalmával használt ruhát, cipőt, tüzelőt, élelmet hordanak neki. Van úgy, hogy ünnepi kalácsból egy zsákkal is összegyűlik nála.

Amint említettem, gyógyítással kora gyermekségétől foglalkozik. Ekkor kezdi apja tanítgatni, előbb csak segédkezik, majd egyre járatosabb lesz a füvek ismeretében is. Ez a gyógyító hajlam végigvonul fiatalságán, inasévein, de csak akkor bontakozik ki teljesen, mikor önálló ember lesz. Ekkor kezd önállóan a vidék szétszórt tanyáira járni. (Fehértag, Vágóháza, Hermántag, Dobosi báró-tag, Tisza tanyája stb.) Ide olyan dolgokat vitt magával, amire a tanyákon az embereknek szükségük volt. Vitt különféle fűszerféléket, háztartási eszközöket, gyermekjátékokat és nem utolsósorban gyógyszereket. Nem pénzért, hanem élelmiszerért adta el holmiját. Járás-keelését így beszéli el: „Minden ház kelincset megfogdostam, bementem és jelentettem, hogy mit hoztam és mi van nálam. Mondtam, hogy amire szükség van, azt vehetnek tőlem. Ha láttam, hogy az ágyban beteg fekszik, akkor megkérdeztem, hogy ki az. Mondták, hogy a gazdasszony, vagy az ura, vagy gyerek. Mondtam ilyenkor, mért nem gyógyíttatják? Erre leginkább azt válaszolták, hogy *nézették* már, de nem ért semmit. Ekkor én azt mondtam, mondják el, hogyan történt a baj, közben kapesoltam fejben és mondtam, hogy ezen lehet segíteni, Isten segítségével. Ragaszkodtak hozzám erre a szóra mindjárt. Velem volt a kis patikám, elővettem, elkészítettem az orvosságot és beadtam. Addig nem jöttem el a háztól, míg meg nem gyógyult a beteg.” Volt olyan eset is, hogy fürdőt kellett csinálni a betegnek. Ilyenkor egy nagy *boroshordóban* végeztem el. A betegházaknál elláttak mindenféle jóval, mindig megrakodva jöttem haza.”

Az idők folyamán a tanyák közti távolság, a rossz közlekedési utak mindjobban megszűnnek s így a civilizáció, egyre inkább behatol ezekre a területekre is. A tanyák népe ma már leginkább hivatásos orvoshoz fordul. A házalás folytán a környék megismerte — ha ma igénybe veszik — leginkább a lakásán keresik fel. Ha házához jön a beteg, élelmet is hozni kell magával mindkettőjük számára. Van rá eset, hogy több napig is magánál tart betegeket.

Gyógyítási fogásai közé tartozik az is, hogy az utcán figyelni az embereket és ha látja, hogy valakinek fáj a gyomra, vagy feje, odamegy és magakészítette

orvosságot ajánl fel. Téli estéken felkeresi a társas összejöveteleket és ott fogfájás ellen kínál fel orvosságot. Olyan beteghez, akit egyszer már operáltak, semmi pénzért nem nyúlna hozzá. Azt tartja ugyanis, hogy akit egyszer már operáltak, az úgyis meg fog halni és ha ő hozzányúlna, neki tulajdonítanák a halálesetet. Igen sok háziasszonynak hord különböző füveket, kenőcsöket. A hozzáérkező beteget töviről hegyire kikérdezi, betegsége, családja, anyagi körülményei stb. felől.

Feljegyzései közt keresgélve több olyanra akadok, melyen a hozzáérkező beteg adatait, betegségét jegyzi fel. Ezekből néhányat érdemes megemlíteni. Szó szerint közlöm az alábbiakat:

„Tóth Géza Vetés község, 1951. augusztus 15-én, 15 éves leánygyermekét kikezeltem odapisilésből és pokolhólyagból.”

„Pócsi Mátészalka, vasutas. Lábszár vastag-hús sebét kikezeltem. A doktorok elvágással ijesztgették.”

„Lőrinc Sándor helyben. 1952. április 16-án délután 4 órakor ellett a kecskéje. Elvégeztem a feladatomat, burokban ellett a kecske.”

„Katona Sándor Gergelyi. 1952. márciusban kezeltem 9 éves gyermekét bőrkiütés ellen.”

„Garda Gergely helyben. 1952. januártól februárig kikezeltem egy 14 éves fiúgyermekét, aki 11 évig folyt 5 seben, kilökte a nyíregyházi és a szalkai kórház. Isten segítségével kikezeltem.”

„Abauj megye Kishuta, Miskolc felé, egy bádogos és egy gyári munkás jött hozzám kezelésre.”

„1953. január, kedd, egy tyukodi ember jelentkezett rontás betegséggel, szív-fájás, máj-fájás, daganat. Orvosságot kért, kapott is, kezelésben részesült.”

A betegségek keletkezését Isten büntetésének tartja. Szerinte „az Isten rámeri” a betegséget az emberekre. Ezenkívül *rontással* is beteggé lehet tenni valakit, de utcán leginkább *Keresztútban* is fel lehet szedni számtalan nyavalyát — mondja.

Elgondolása szerint „a betegségek az embereknek a talpából is eredhetnek, mivel a talpában olyan erek vannak, melyek a szívvel vannak összeköttetésben, így ha a talpunk meghűl, elkészülhetünk a legrosszabbra. Ha a talpában elvág az ember egy eret, elfolyik a vére” — állítja. A hűlés is számtalan betegségnek a kezdeményezője. A várandós anyának legjobban ettől kell vigyáznia, — hangoztatja. Különösen vélekedik a tüdőbetegek tüdőtöméséről is. „Ha a tüdejét tömik valakinek, ez hasonlít az olyan krumplibokorhoz, melyet megherélnek, vagy az olyan órához, melyben a hajszárlugót megpiszkálják. Lehet rajta segíteni, de tökéletes már soha nem lesz” — állítja. Ez ellen azt ajánlja, ha ki van melegedve valaki, addig ne igyon vizet, míg egy karéj kenyeret meg nem eszik. A várandós anyákat úton-útfélen figyelmezteti, óvja. Ugyanis ha az ilyen anyára dobnak valamit, akkor az a gyermekén is örökösen meg fog látszani. Meséli, hogy az egyik utcabeli embernek a lapockáján egy egér látható. Ez onnan ered, hogy mikor az anyja teherben volt vele, a férje játékból egy egeret dobott hozzá. Állítja, hogy minden emberben féreg lakozik, mely mikor meghal, akkor szaporodik el benne. Az emberek fogában is férget sejt, mikor ez rágja magát, akkor fáj a fog” — bizonygatja.

A gyógyhatású növényeket, füveket, a gyógyító közvetlen környezetéből, (udvara) a környékről, (faluja határa) és távolabbi tájakról (Kraszna-, Szamos-, Tur-mente) szerzi be. A ritka vízi vagy lápi növényeket a fenti folyók

morotváiból, vagy az Ecsedi-láp környékén gyűjti. Az év bizonyos szakai-
ban — május, június, július — hosszabb gyűjtőútra szánja el magát. Felpakol
kétkerekű számárfogatos szekerére és nyakába veszi a vidéket. Visz magával
a magakészítette gyógyszerekből, gondosan kezelt füvekből, növényekből s
útközben, ahol megszáll, kerülőknél, csőszöknél, útöröknél, tanyákon, viszon-
zásul gyógyítgat. Ezek segítségével felkutatja azokat a helyeket, ahol a szá-
mára szükséges növényeket, füveket megtalálja. Hasznos tanácsokkal látja
el házigazdáit s felhívja a figyelmet a környéken található gyógyhatású anya-
gokra s azok elraktározására is buzdít.

Így a számára szükséges anyagokat lényegében a fent említett három
helyről szerzi. Udvarában olyan növényeket szedegél, mely mindenütt ta-
lálható — vadszékfű, fodormenta stb. —

Faluja határában azokat a növényeket gyűjti, melyek azon a részen
ismeretesek — búzavirág, anyarozs stb. — A „Feketéről” — a kotus, lápos
határt nevezik így Mátészalka határában a Kraszna csatorna felőli részen —
szerzi a lápi, vagy vízi növényeket, — gólyahír, vízililium stb. — Ezeket leg-
inkább tőben vágja le a levél és a szár meghagyásával. Az egybetartozókat
zsákokban csömöszöli, vagy a szekér derekába rakja. Bőrből és marhahólyag-
ból készült tarisznyában gyűjti az olyan növényi anyagokat, melyeknek csak
leveleit szedi meg. A hazafelé való szállításnál ügyel arra, hogy „kincsei” eső-
t ne kapjanak, ugyanis az eső nem használ a megszedett növényeknek, füvek-
nek — mondja.

Ezen alkalmakkor nemcsak növényeket gyűjt, hanem számos mezei
apróbb állatokat is összefogdos. Így kerül sor a Szent György nap előtt fogott
kígyóra, csúszóra is, melyet a Tisza, Szamos mocsaras, csalitos partjain fog-
dos össze. A kígyót csak *csiptettyűvel* lehet fogni. A csiptettyű 2—3 méter
hosszú bot, melynek az eleje 30—40 cm-re be van hasítva. A hasítékba fape-
cek van elhelyezve, erre pedig zsineg erősítve. A kígyó rendszeren a napon alszik.
Mikor zajt hall, feltartja a fejét. Ekkor a gyógyító odamegy, a bot széthasított
részét fölétartva, a pecket a zsineg segítségével hirtelen kirántja, így a kígyó
teste beleszorul a hasítékba. Így hagyja aztán napszálltaig, amikor a fejet
lemetszi és egy porcelán tégelybe elteszi, a törzset pedig hosszában felvágja,
a belső részét eldobja, miután a zsiradékát megszedte. Ekkor a folyó vízében
tisztára mossa, majd kiakasztja száradni. Minden kígyó megfogásához külön
csiptettyűt használ. A szárítást, ha napfényes idő van, ott a helyszínen végzi,
ha ez nem lehetséges, akkor valamelyik tanya kemencéjében. A napon való
szárítás jobb, mint a kemencében történő, mivel a kemencében inkább megsül,
míg a napon leginkább megaszalódik. A napon két hétig is eltart a szárogatás.
Csodálatos látványt nyújthat, mikor egy-egy félreeső fűzesben, emberektől
távol, két egymás melletti fához erősített zsinegen hosszú sorban lógnak a
száradásra váró kígyótestek. Miután tökéletesen megszáradt, mozsárban vagy
paprikadarálón pornak őröli. A port úgyszintén porcelán tégelybe rakja.

Ezzel egyidőben gyűjti a szükséges *nadály* (pióca) mennyiséget is. Ezeket
vízzel telt üvegekben tartja. A fogás úgy történik, hogy nadrágja szárát fel-
gyűrve belegázol a sekély vízbe, ahol a piócák ráragadnak a lábaszárára.
Ekkor kijön a vízből és sótt hint rájuk, vagy levizeli őket, ezek lehullanak s
ekkor belerakja az üvegbe valamennyit. Az üvegben a vizet naponként cseréli,
fedő gyanánt marhahólyag szolgál.

A gyógyfüvek szárítása szintén napon történik. Az egészben hazaszállí-
tott növények leveleit, virágait, otthon leszedi és kerek lemezeken szárítja.

A szárítás napos időben két hétig is eltart, ha azonban változó az időjárás, több hétig is elhúzódik. Száradás idején a növényeket többször forgatni kell az egyenletes száradás miatt. Akkor tökéletes a száradás, ha tapintásra szétmállik, porlik. A gyógyanyagok gyűjtésénél jelentős az állati zsírok és egyéb anyagok megszerzése is. A disznóháját a hentesektől, a kecske- és juhaggyút a juhászoktól a házinyúl háját a maga állományából szerzi. Ha a környéken szamarat vágnak, azonnal odasiet és összeszedi a hulladékot, de kér a zsírjából, májából, elkéri a tőgyet stb.-t. A környék vadászait, vincellérjeit személyesen ismeri és ezektől szerzi be a meglőtt vagy hurokkal megfogott állatok részeit, zsiradékát (vadnyúlháj, fácánkővér stb). Ezeket az embereket évente bizonyos időszakokban meglátogatja és akkor szedi össze a számára félre rakott holmikat. Ilyen utak alkalmával 20—30 évvel ezelőtt szülész nő hiányában a tanyákon előforduló szüléseknél is segédkezett. Volt rá eset, hogy téli időben hetekig távol volt. Az ilyen utakról rendszerint élelemmel meg rakodva tért vissza. Ma már ezek a gyűjtési módok mindjobban elmaradnak. Régi ismerősei elhalnak, a fiatalabb generáció pedig már nem igényli segítségét.

Bakos Ferenc gyógyító praktikájában lépten-nyomon szerepel az „égi gyöngyharmat” (közönséges harmat). A harmatot tavasztól késő őszig szedi rendszeresen. A megszedett harmatnak különös jelentőséget tulajdonít. Elmondása szerint ez a harmat az égből hull, minden piszoktól, szennytól mentes és ezért legalkalmasabb a gyógyításra. A harmatot úgy gyűjti, hogy a kertjében vetett búzáról egy rajta végighúzatott *abrosszal* leszedi. Ezt különböző edényekben gyűjti. Ezen kívül bőharmatú reggeleken kimegy a határba és egy tiszta *abrosszal* végigsepri a vetéseket, és mikor ez már facsaró víz, belecsavarja a magával hozott 5—6 literes uborkásüvegbe. Szerinte a harmatnak többek közt az a jó tulajdonsága, hogy nem poshad meg és nem nyálkásodik. Az így teleszedett üvegeket aztán szorosan leköti marhahólyaggal. Az égi gyöngyharmatot majdnem minden gyógyszer készítésénél felhasználja. Hasonló tulajdonsága van a templomi szentelt víznek is, melyet úgyszintén hasonló módon tartalékol. Rontás ellen az égi gyöngyharmat és a szenteltvíz keverékét használja. Ha „nehéz idő” (vihár, fergeteg) van odakinn, akkor loccsant a tűzbe is belőle, hogy csendesedjen meg az idő.

A gyógyító által készült gyógyporok növényekből, állati és vegyi anyagokból készülnek. Előállítási módjuk a következő: a növényeket szárítás után egy tiszta ruhán kézzel összetöri, majd fátolszítán átszitalja és tejszűrőn átszűri. Ekkor a por már hasonlít a „nullás liszthez”. Ezt a lisztfinomságú port aztán kis tasakokban üétrakja. Ezt a munkát egy gyűszű segítségével végzi, így mindegyik tasakba egyforma adag kerül. A csomagolás után ráírja a tasakokra tartalmukat. A kenőcsöket úgy készíti, hogy a különböző gyógynövényporokat valamilyen zsiradékkal összekeveri. Ha a keverés nem gondos, az orvosság könnyen megromlik. Kenőcseinek rendszerint kellemes illatuk van, mivel székfűport is kever hozzájuk. Ezeket a kenőcsöket porcelántégelyekben, vagy bádogdobozokban helyezi el, légmentesen lezárva. Kenőcsök készítésénél használ még napraforgó olajat, tökmag- és újabban ricinus olajat is.

Gyógyító tevékenysége elmaradhatatlan kellékei a szerszámok és a különböző segédanyagok. A növények kiásásánál törött kaszából, vagy fogazott élű sarlóból készült kést alkalmaz, hajnali harmatszedéskor fehér abroszt. A növények szállításához, tárolásához, különféle zsákokat, tarisznyákat, edénye-

ket, bőrből és marhahólyagból készült tartókat szed elő. Szárításnál többfajta tepsit, szitát, rostát, fémlemez és harisnyaszárát használ. A növényi részek finomításánál többféle szitát kerít elő. A gumós-, vagy gyökeres növényeket különböző reszelőkön reszeli meg. Paprikadarálólval őrli a szárított szamárkörmöt, tőgyet stb. A porok egyenlő elosztása — mint már említettem — gyűszűk segítségével történik. A cseppfolyós anyagokat különböző nagyságú tölcéserek segítségével szortírozza. A kanalas orvosságok beadására 20—30 darab kávéskanal szolgál. Ezek mind ezüst kanalak, melyet a próba is igazol. Egy doboz fehér gyolcs-darab kötözőanyagként szolgál. Orvosi gyakorlatból lekerült műszerek is találhatóak nála. Foghúzó, ollók stb. A foghúzót apjától örökölte. Apja szorgalmasan húzogatta a rossz fogakat. Fia már nem húz, de az idegeket kiöli a fájós fogból. A sebek felvágásához három borotvát használ. Birtokában van még néhány szemcseppentő, egy lázmérő, és egy méhfecskendő (irrigátor). Egy tiszta kendőt az előtte levő kötény zsebében tart kéztörölőnek. A kendőit mindig ott mosatja, ahol gyógyít. A padláson a kakasülőben egy pár mankót is találunk. Ezt olyan embereknek szokta kölcsönözni, akiknek a lába fáj. A falon felakasztva csüng öt darab irrigátor, bennük szappan, beöntéshez előkészítve. A gyógyszereit a lakásában a földtől kb. 1,5 m magasságban, falak mentén körben, polcokon helyezi el. Ezenkívül a mennyezetbe vert szegekről és a gerendákra felerősített tartókról is számtalan kisebb-nagyobb tarisznya lóg le, melyben úgyszintén gyógyító anyagai kapnak helyet. A tűzhely felett is van két polc, ezen őrzi azokat a „szereket”, melyeket különösen óv a nedvességtől. A házban csak a már feldolgozott gyógyanyagait tartja. A „nyersanyagokat” a padláson és a háza két oldalán kiálló gerendák végéin felkötve őrzi. Szerinte a legtöbb gyógyszert évente ki kell cserélni, ezért minden esztendőben újra és újra szedi növényeit és ezekkel frissíti készletét. Gyógyszerei tisztaságára is ügyel. Leginkább üvegekben, vagy tégelyekben kapnak helyet, melyeket gondosan lekötöz mint a házi-asszonyok a befőttes üvegeket. A dobozokban elrakott szereket pedig úgy óvja a portól, szennytól, hogy egy másik nagyobb dobozba teszi. A gyógyszereket jelöli. Úgynevezett „*bárcákat*” készít, melyeket vagy ráragaszt az üvegre, tégelyre, vagy leginkább belül helyezi el. Ezek a felírások tartalmazzák a dátumot, a gyógyszer összetételét, valamint alkalmazási módját.

Betegségek és gyógyításuk

Bélpoklos ember

A bélpoklosság „az Istentől egy nagy csapás”. Az ilyen ember háromszor annyit eszik, mint más. „Ilyen betegségben van ez a Kópis Gyula, meg a Cinevégen a nagy veresképű favágó.” A bélpoklos embert böjt fogadással és szentelt *preszkúrával* (a görögkatolikusoknál áldozáskor használt kenyér) kevert égi gyöngyharmatos orvossággal lehet gyógyítani.

Csecsfájás

Ha valakinek megdagad, akkor keserűlapuból kell kenetet csinálni és azzal borogatni. Ólomecetes ruhával való borogatás is hatásos. Ha kisebesegett, akkor kigyófejjel visszafelé háromszor körül kell kerekíteni a sebes részt miközben ezt kell mondani: ahogyan ez a kigyó kimúlt a világból, úgy múljon el ez a seb is.

Csúz

Mondják reumának, de főleg köszvénynek. Ennek gyógyszere a Szent György nap előtt fogott kígyó pora. Ezt a port sajtalan disznózsírban fel kell törni és a beteg részt ezzel kengetni. Lehet a port teában is itatni a beteggel. Viszont ezt úgy kell csinálni, hogy ne tudjon róla. „A harmadik feleségem is reumás vót, szálanként nyelte a szárított csúszót, mint a kolbászt”.

Ebagos gyermek

A teherben levő anyának tilos szőrös állatra nézni, vagy azt ütlegetni, mert ilyen esetben szőrös gyermeke születik. „Csak az Isten tudja, miért születik így. Gyógyfüvekkel lehet fűrosztani, ettől aztán meggyógyul.”

Fehérfolyás

Leginkább nőknél szokott előfordulni, főleg asszonyoknál. Ezt úgy szokás gyógyítani, hogy a tyúktojást meg kell hagyni *peteráknak*, (a két végén feltört és üresen hagyott tojáshéjat nevezik így) mikor jól kiszáradt, fel kell őrölni nulláspornak és papírtasakokban elcsomagolni. Ha ilyen beteg van, akkor ezt a port bele kell főzni hársfalevél és pemetefű főzetébe és ezt kell itatni a beteggel.

Férfinek megtelik a melle

A férfiak, ha szoptatós asszony meleg helyére ülnek, rendszerint megkapják ezt a betegséget. Gyógyítani az alábbi módon lehet: el kell menni oda, ahol megkapták, és bevizelni az ajtón úgy, hogy ne vegyék észre. A másik módja az, ha ráfeji a fájós melléből egy karéj megpirított kenyérre a tejszerű vizet, és azt egy kutyának odadobja.

Gyomorfájás

A gyomorfájós betegnek ezerjófüvet (*Centaurium vulgare*) kell megfőzni és ennek a levét inni. Ez nagyon keserű orvosság, ezért utána egy kockacukrot kell elszopogatnia. A másik módja: a földre kell köpni, azt háromszor körberíteni és utána bekapni.

Igézés

Ha erős nézésű ember ránéz a gyermekre, megigézi. Ez olyan embereknél fordul elő, akiknek a szemöldökük összenőtt. Úgy lehet a kisgyerekeket megóvni az igézés ellen, hogy piros szalagot kötnek a bal lábára. A megigézett gyermeknek *szenesvizet* szokás csinálni. Ezt úgy készítik, hogy kilenc égő paraszt kivesznek a tűzből és beleszámolják egy kis vízzel telt csuporkába visszafelé — sem kilenc, sem nyolc stb. Ha ezek a széndarabkák lemennek a víz fenekére, valóban *megrontották, szemmel verték* a gyermeket. A megigézett gyermeket ezzel a szenesvízzel meg kell mosogatni a szeme táján, majd a vizet az ajtó sarkába hátrafelé visszás kézről kiönteni.

Nyomorék gyermek

Az állapotos asszony, ha valamilyen nyomorék koldust megnéz, vagy valamilyen nyomorék ember kezét, lábát megcsodálja, nyomorék gyermeke születik. Az ilyen nyomorék gyermeket a *körmenetek* (egyházi) alkalmával felállított szentelt sátrakba elhelyezett füvekkel kell füstölni.

Ótvar

Nem szabad gyógyítani, magától el szokott múlni. Ha gyógyítják, akkor a szemére megy a betegnek és vagy meghal, vagy megvakul. Egyedül szentelt vízzel szabad mosogatni.

Papfalat

Hidegleléstől vagy gyomorrontástól lehet megkapni. Azt szokták mondani, „Ellopta a paptól a tepertőt” vagy „tyúkseggi nőtt a szájára”. Úgy lehet gyógyítani, hogy gabonavirággal fel kell füstölni a sebes részt, miközben a Miatyánkot háromszor el kell mondani.

Pattanásos ember

A pattanásos arcot márciusi hóvízzel, szőlőlével, szentelt vízzel szokás mosogatni. Ezenkívül székfülével is lehet mosogatni.

Pokolhólyag

„Tiszta tút meg cérnát tartok erre a célra. Ezzel keresztet szoktam varrni a hólyagba. Mikor kifakad, akácvirág kenőccsel kell kengetni.”

Rák

Ez több helyen előadhatja magát, gyakori a szájon és a gyomorban. Ha a belső részben van valakinek a rák, akkor az élő rákot meg kell fogni, megölni, a szemét kivenni, megszáritani, pornak feldolgozni és teában beadni. Ha külső részen van, akkor a port fel kell keverni égigyöngyharmattal, szenteltvízzel, disznózsírral s az így kapott kenőccsel kell kengetni a beteg részt.

Részegség

Ha valaki a mezőn vagy az utcán pálinkát talál és azt megissza, részegessé válik. A részegség gyógyítása úgy történik, hogy a halott ember koponyáját meg kell finom apróra törni és ezt megitatni teában a részegessel, miközben ezt mondja az orvosság beadója: „ahogyan ez a holt ember nem iszik már, úgy ne igyon ez az élő sem”. Az ilyen koponyát a temetőből szokás szedni.

Rontás, ráolvasás, ima

Figyelemkeltő Bakos Ferencnek a rontással szemben elfoglalt álláspontja. Maga nem foglalkozik vele, de több védekező eljárást ismer, tanácsol ellene. Maga is fél a rontástól, melyet bizonyít az alábbi eset: „Egy asszony-

tól az utcán kaptam egy nagy házikenyeret meg egy jókora darab füstölt szalonnát. Soha életemben addig nem láttam az asszonyt. Így vonakodva mertem csak elfogadni, gondolván, hátha meg akar rontani, vagy valami nyavalyát rám akar ruházni. Később tudtam meg, hogy azért cselekedte ezt, mert az apja nem tudott nyugodni a földbe, mivel életében végtelenül fukar, zsugori ember volt. Így akarták hozzátartozói jóvátenni földi vétkeit”. A rontástól való félelmében a keresztútban semmiféle tárgyat vagy holmit nem vesz fel. Fiatal korában, ha lányos háznál megkínálták, először egy keveset a földre loccsantott titokban. Az utcán korán reggel talált tárgyat is leginkább rontó erejű — állítja. Az alábbi eset is ezt igazolja: „Veress Menyus egy szép kis *penecilus* kést talált egy reggel az utcán — felvette — másnapra a keze egészen a hónaljáig tele lett kelésekkel. Annyi vót rajta, hogy hamarosan behótt”. A másik eset: „Ari Pista télen kiment havat seperni az utcára. A hóban talált egy fél kesztyűt. Felvette, gondolván, jó lesz havat seperni. Attul kezdve a keze meg mindene teli lett sebekkel. Míg el nem lökte, nem gyógyult meg”. Ha a *kispulyának* a szája fáj, akkor csinálnak három bábut. Ezekkel külön-külön háromszor megkerékítik a fájós részt, és utána kiteszik a keresztútra. Aki felveszi vagy bele lép, az kapja meg a betegséget. A rontást a gyógyító szerint a boszorkányok végzik. Leginkább férfiakat szokás a lányokhoz hozzárontani. A fiút az ördög viszi a lányhoz. Ezen úgy lehet segíteni a gyógyító szerint, hogy „a férfinak éjszaka, mikor a lány alszik, szépen csendben meg kell lopnia a lány kötője madzagját, hónaljszörít, piszkát, vackát és egy kis bokszos katulya fedélbe kell rakni, ezután el kell égetni az alábbi szavak kíséretében: „ahogyan megégnek ezek a kurvaszerelékek, úgy felejtsem el én is.” Elmondása szerint ezt a módszert a börtvényi kendergyárban tanulta egy román barátjától. Az egyik asszonynak, akinek nagyon fájt a foga, az alábbiakat tanácsolta: Újholdkor menjen ki az udvarra és erősen nézzen a Holdra. Majd ezeket mondja. Az újság haladjon, a fájásom meg szaladjon. Ezután háromszor mondja azt, hogy hu, hu, hu. Az egész műveletet háromszor kell megcsinálni. Mielőtt a hozzáérkezett beteg gyógyításához fogna, *kulcspróbát* végez. Ezt az alábbi módon teszi. A református zoltárjába (református énekeskönyvébe) beköt egy kulcsot oda, ahol a „Te benned bízunk” kezdetű zoltár van. Ezután átköti egy zsineggel, melynek két hosszú szárát hagy. A két szárát a két *neveletlen* ujjára akasztja és ezen szavakat mormolja: „szerelmes Szent Péterem és Szent Pálom, mondd meg nékem, hogy meggyógyul-e az én betegem?” Ha a zoltár megfordul a kulccsal, a beteg sorsa is megfordul, vallja a gyógyító. Böjtfogadással is segít elmulasztani a betegséget. Nagybeteg ember, ha kilenc kedden egymás után böjtöt fogad és azt meg is tartja, meggyógyul. Ezt úgy kell csinálni, hogy már hétfő estétől kezdve nem szabad enni másnap estig, míg három csillagot meg nem pillant az égen. A böjt alatt még a nyálat sem szabad lenyelni. A fele idő letelte után már érzi a beteg, hogy kezd javulni, azonban ha abbahagyja, ismét visszaesik. A böjtnek nemcsak gyógyító, hanem vészthozó szerepe is van. Ha valakire ráböjtölnek kilenc héten keresztül, azt megfogja.

Imával is sokat lehet segíteni a betegen. A gyógyító imáiba mindig belefoglalja betegeit. A búcsúknak nem tulajdonít Bakos Ferenc különösebb jelentőséget. Betegeit nem küldi búcsúkra. Hiszi azt, hogy a búcsúkon egyes emberek meggyógyulnak, de maga sem jár ilyen célból ezekre az alkalmakra.

Rossz sírás

A felsíró, vagy felriadó gyermeknek szentelt vizet szokás a feje alá tenni, vagy a szájába cukros vizet csepegtetni.

Szamárhurutos, samárköhögős gyermek

Az ilyen beteget az orvosok olyan helyre küldik, ahol nagy fenyesek vannak. Meg lehet azonban gyógyítani enélkül is a következő módon: „Reggel napfeljötté előtt az anya kezéből átveszem a gyermeket a samár hasa alatt kétszer, miközben ezt mondom: nincsen nekem sem aranyam, sem gyémántom, de a názáreti Úr jézus Krisztus nevében gyógyulj meg, te kis gyermek. Ezután szentelt samárbőrrel felfüstölöm. Ezt háromszor kell megcsinálni”. Mikor a piacon szénát szoktam kaparni, velem van a Fáni samaram is. Ilyenkor kérdezik az emberek, van-e samártejem? A gyermeküknek kellene, mivel samárköhögésben van. Ilyenkor elhívom magamhoz az illetőt és adok neki. Emellett samárlépet is adok neki.

Szemárpa

A szemhéjon terem. Megtelik, majd kifakad. Szentelt vízzel kell mosogatni. Ha meglátja az ember valakinek a szemén, ezeket a varázsszavakat kell mondania:

árpa, árpa lekaszállak,
fehér lú seggibe zárlak.

Szemfájás

A gazdaasszony, ha meszeli a padlást és a mennyezetről a szemébe esik valami, akkor *rákszemet* kell a szemhéj alá tenni és az kihajtja, ami benne van. A fájós szemet borogatni kell szőlőlével (metszéskor a venyigéből kicsépegető lé), de lehet párgolni székfűvel, vagy ebből a léből csepegtetni kell a szembe. Ha gyenge vagy csipás valakinek a szeme, akkor arany vagy ezüst fülbevalót kell azon az oldalon hordani, amelyiken a szem fáj.

Vérszegénység

Szép piros almákat tele kell szúrkálni vasszegekkel. Így kell hagyni három napig, majd a szegeket kiszedni és az almákat megetetni a beteggel. A másik módja az, ha egy liter borba úgyszintén drótszegeket teszünk, majd pár nap után kiszedjük és a bort megitatjuk a beteggel.

Zabola

A zabola a száj sarkában szokott megjelenni. Ezt leginkább női kombiné kifordított aljával szokták erősen megtörölgetni, melytől elmúlik. Ha gyermek fésűt vesz a szájába, vagy ha mélyen alszik valaki és a nyál kicsordul a szájaszélén, akkor szokott ez a betegség megjelenni. Lehet még gyógyítani gabonavirág porával is, melyet rá kell szórni.

Ágybavizelés

Ez attól van, hogy valaki nagyon mélyen alvó és nem veszi észre magát. „Vannak olyan házastársak, akik emiatt elválnak. Az ágybavizelés orvossága: az egeret belestől meg kell szárítani, a szőrét le kell perzselni, majd megőrölni „nullás pornak” és ezt a port teában beadni a betegnek.

Árpa a szemén

Az árpa magától is megéri és akkor kifakad. Rá kell imádkozni az Úrjézus imádságát is.

Bogarak a fülben

Ha a bolha belebujik valakinek a fülébe, akkor vizet, de ha van, égi gyöngyharmatot kell belecsepegtetni és utána oldalt feküdni. Ha a mezőn százlábú (Barna százlábú: *L. forficatus*) mászik bele a fülbe, hasonló módon járunk el.

Bolhásság

Ha sok bolha van az ágyban, a lepedő alá diófa levelet kell szórni, vagy a patikából hozott bolhaport hinteni.

Bőrkenényedés

Szépen ki kell vágdalni. Ha van fonnyadt disznózsír, akkor azzal kell kenégetni, melybe szalicilt is keverni kell.

Csecsbimbó repedés

Kékkövet — rézgálicot — meg kell törni, azután finoman átszitálni majd tejfelben feltörni és ezzel kenégetni a repedést.

Csömör

A legjobb egy kis pezsgőt — szódabikarbónát — bevenni.

Darázsfészek

„Tiszta zsilettel, vagy beretvával egy keresztet vágok benne és ekkor kinyomom a vógyit. Ezután hypermangános vízzel megmosom, majd virágpороkból készült kenőcsökkel kezelgetem.”

Égés

Meszes vizet, vagy olajat kell az égett részre önteni, lehet még ecettel is dörzsölni.

Fagyás

A fagyos részre édeskáposztát, vagy savanyúkáposztát kell tenni. Lehet még fokhagymával is dörzsölgetni. Ezenkívül lábvizet kell csinálni, amibe fehéreperfa levelet szokás belefőzni. Ebben meg kell áztatni a betegnek a lábát, de utána nem szabad kiönteni, hanem ismét felmelegíteni és még háromszor úgyszintén kiáztatni.

Fájós láb, kar

A fájós részt szénamurvával vagy nadály-gyökérrel (Nadálytő; *Symphytum officinale.*) kell párgolni.

Fejtetvesség

Ez ellen barátport vagy kénesőt szoktunk használni.

Felretten a gyermek álmából

Ilyenkor számlárlépet kell szerezni, ezt megtörni apróra, átszitálni, majd finom port égi gyöngyharmatban kanalas orvosságként beadni.

Fogfájás

„Fogat nem húzok, mivel hallottam, hogy foghúzásba már volt, aki belehalt. Pedig foghúzóm is van, melyet apámtól örököltem. Ha lyukas és fáj, *temjént* kell rá tenni. A lyukas fogba a legjobb *lúcseppet* (gyógyszertári koromolaj) egy kis vattával beledugni. Ettől elmúlik a fájás.

Farzsába

Az ilyen betegnek nehéz terheket kell emelgetni. A fájós részt szalmiákszesszel kell kenegetni.

Fülfájás

Egy tejesköcsögben vizet kell forralni, majd székfűt kell beletenni, lekötni és mikor már erősen párolog, a fájós fület rá kell csalogatni. Így hamarosan rendbe jön a beteg. Lehet a fülbe is csepegtetni ebből a léből.

Fürdő készítése

15—20 évvel ezelőtt igen sokszor készített fürdőt a gyógyító betegeknek. Leginkább a vesebántalmakban, meghülésben szenvedők részére alkalmazta a fürdőt. A fürdő készítése az alábbi módon történt. Egy ölnyi petrezselyemlevelet egy fazékban össze kellett főzni hársfalevéllel. Mikor a tűzön már jól *felrottyant*, le kellett venni és egy liternyi jó forrón üvegbe tölteni, és dunna alá rejteni. A megmaradó levét erre a célra készült nagy fakádba töltötték, melynek még légmentesen zárható teteje is volt. A beteget ebbe a kádba ültették bele, lehetőleg amilyen forrón csak elbírt a fürdővizet.

Mikor erősen izzadni kezdett benne a beteg, a dunna alól elővették a melegen tartott levet és megittatták vele. A víz mikor kezdett hűlni a beteg alatt, kivették, őt lepedőbe göngyölték és dunnák közé fektették. Így gyógyították azokat a betegeket, akikről már az orvosok is lemondtak.

Gennyes, nagy seb

A gennyes nagy sebeket tiszta ruhára kent tejjel és olajjal kell borogatni.

Golyva

Farkasalmafa levelének a főzetével kell borogatni.

Gyermek nem tud aludni

Ilyenkor zöld mákgubót meg kell főzni teának és ezt itatni a gyermekkel.

Gyomorégés

Egy evőkanál pezsgőt kell bevenni és ettől elmúlik.

Hajhullás

Akinek hullik a haja, annak petróleumban kell rendszeresen mosogatni. Ez a színét is meghozza, vastagítja és a hullást is megszünteti.

Hasmenés

Hasmenés ellen vadgesztenye porát össze kell keverni sóskaberke (Mezei sóska: *Rumex acetosa*) porával, majd egy kis timsót kell beletenni és ezt adni a betegnek.

A hideglelés orvossága a gabonavirág. „A gabona száráról lehúzó a virágot, majd összeszedem, megszáritom és megőrölöm”. Ezt porban égi gyöngyharmattal keverve kell a betegnek adni.

Himlő

Gyermekeknél szokott leginkább előfordulni, ez a *kecskehimlő*. Jó meleg forralt bort kell adni a himlős gyermeknek, de a borba még szenteltvizet és búzakorpát is kell keverni. Van még az ún. *vereshimlő*. Itt vigyázni kell, hogy a beteg ne vakarja, mert így *hozzávet*. A türelmetlenül vakaródzó kezét le kell kötni. Az elvakart himlő helyén gödör marad. A ragyásképző emberek mind a himlőtől lettek olyanok. Ezt is a fentiekhez hasonlóan kell gyógyítani.

Ízszugorodás

Ha az ember lábában vagy karjában az erek „összezsugorodnak” vagy érzéketlenné válnak, akkor ínnyújtó fűvet (*Gratiola officinalis*) kell rá főzni. Azon a részen, ahol az inak össze vannak csomókásodva, párgolni kell az ínnyújtó fű meleg gőzével.

Izzadás

Ha izzad valakinek a lábujja közi, vagy a hónalja, fehéreperfa levelet (*Morus alba*) kell rá főzni és ezzel mosogatni.

Kolera

A kolerás embernek sok pálinkát kell inni. Lehetőleg tiszta szeszt.

Köszvény

A köszvényesnek fürdőt kell készíteni. A fürdővízben *csúszóport*, *gólyaport*, *tövískesdúsznó* porát, meg csilántot kell tenni. Mikor a vízben ezek már tökéletesen összefőttek, ki kell szedni, és amilyen forrón a beteg csak bírja, bele kell ültetni. Ha hül alatta a víz, ki kell venni, lepedőbe csavarni és dunna közé tenni. Ezt naponként ismételni kell, míg meg nem gyógyul a beteg.

Lábfájás

„A Csorba gyermek mondta, hogy az apjának fáj a lába. Mivel az orvosok már összevagdalták, így nehéz volt helyrehozni. Pócsi vasutas lába is *brantnak* indult. A felesége eljött hozzám és kért, hogy segítsek az urán, mivel az orvosok már lemondtak róla Elmentem és megvizsgáltam. A bokája olyan fekete vót, mint a buba. Az vót az első szavam, vizet és szappant kérek. Megvizsgáltam a sebet és utána hazajöttem. Itthon felpakoltam a kézipatikámat és úgy mentem vissza. Miután megkezeltem a sebet, a beteg jobban érezte magát. Ezután még három hónapig jártam oda, míg végérvényesen rendbe jött. Az orvosok elrontják a sebet, mivel olyan orvosságot tesznek rá, amelytől méginkább fáj.

Meggyül a pálinka valakiben

Az ilyen emberrel tejet kell itatni, szorultság esetén, ha más nincs, bele kell vizelni a szájába.

Nátha

Sós lábvizet kell csinálni a betegnek és utána szalamiákszeszt szagoltatni vele. Ezenkívül erős *fodormenta* teát (Házi *fodormenta*. *Mentha spicata*) kell csinálni. Az is használ, ha egy meggyújtott és füstölgő rongy felé csalogatjuk a náthás ember orrát, hogy szívja fel a füstöt.

Nyakfájás

Négy-öt nadályt kell a homlokba vagy a *nyakcsübe* — a tarkó alá — ragasztani, és ezek kiszívják a rossz vért.

Rossz vér

Akinek rossz vére van, vagy valahol nyilallik az oldala, tarkója, háta, annak köpüt kell rakatni. Ez úgy történik, hogy a fájós részre borotvával keresztet kell vágni, majd egy melegített decis poharat a vágásra borítani, hogy a levegő ne menjen a pohár alá. Így a rossz vér kikerül. Mikor a poharat leveszik, hipermangános vízzel megmossák a sebet. Szokás négy öt köpüt is rakni egyszerre. Aki ezt megszokja, minden évben rárakatja.

Rühes ember

A rühes embert az alábbi módon lehet gyógyítani. Kreolint vízbe úgy kell elkeverni, hogy az tejszínű legyen. Ezután vereshagymát kell belevágni és kénport belekeverni. Ezzel kell kenegetni a rühes ember bőrét.

Sárgaság

A betegség gyógyítására az alábbi tanácsot adja Bakos Ferenc. Kisütés után a forró kenyeret az ágyba a dunna alá kell tenni. A kenyér jól melegíti az ágyat. Ekkor a sárgaságos gyermeket bele kell fektetni és ott hagyni addig, amíg jól ki nem izzad. Ezután ki kell venni és egy másik ágyba fektetni, ahol szintén jól be kell takargatni. A sárgaság másik gyógyítási módja a következő: Szerezni kell kilenc tetűt, kilenc egyforma nevű embertől, azokat megölni, megőrölni és porba beadni. Történhet a gyógyítás úgyis, hogy kilenc gombócban kilenc élő tetűt megéttetnek a sárgasággal.

Sömörög

Meg kell lesni, mikor túr a földben a vakondok. Oda kell menni lopakodva és egy kapával kikapálni. A kikapált állatnak a fejét oda kell verni a kapanyélhez. Ekkor a vér kicsেpeg az orrából. Ez a friss vér elmulasztja a sömörögöt. A kicsörgő vért meg is lehet szedni, ezután eltenni, majd később fel lehet használni.

Szemhályog

Ennek a gyógyítása a következő: Kagylóhéjat (Folyamkagyló: U: tumidus Zelebori) meg kell szárítani, majd megőrölni, ezután finomra megsítálni, ezt összekeverni cukorporral és ezt a keveréket vékony üvegcsőből a beteg szemébe fújni. Ha lehet szerezni varangyos békát, akkor annak a hási alatti bőrt is bele kell keverni a porba, ez méginkább hasznos. Ez a keverék lemarja a hályogot a szemről. A gyógyító a lovaknál ezt az eljárást többször sikeresen alkalmazta.

Szemölcs

A szemölcsös kézre vakondok vérét kell kenni és ettől elmúlik.

Szívбай

A szívбайos betegeknél olyan szivart kell készíteni, amelybe a do-

hánnal együtt apróra vágott csudafalevelet (*Ricinus communis*) is kevernek. Ezt kell szívnia. A másik mód: a szamár ágyékát karikára kell vágni, majd megőrölni és ezt a port adni a betegnek.

Szorulás

Akinek szorulása van, egy kanál ricinust, egy kanál olajat, meg egy fél kanál keserűsöt kell égigyöngyharmatban beadni.

Szűrés, vágás

Elsősorban ki kell mosni hipermangános vízzel, ezután farkasalmafa levelének (*Aristolochia Clemetatis*) a porából kenőcsöt kell készíteni és ezzel borogatni. Ha erősebb kenőcs szükséges, akkor még egérfarkkórót (*Myosurus minimus*) is keverni kell hozzá.

Torokfájás

Timsós vízzel kell gargarizálni és meleg hamut rákötni.

Törés az ember sarkán

A fájdalmas törésre a legjobb az ember „büdös piszka”. A jó forró marhaganéj is használ.

Tüdőbaj

A tüdőbaj ellen az alábbi orvosságot lehet készíteni: Egy 6—7 literes cserépfazékban zab- és búzakorpát kell odatenni a tűzhelyre. Erre égi gyöngyharmatot kell önteni, majd zellert kell még beletenni és ezután jól összefőzni ciberének. Mikor elkészült, le kell húzni a tűzhely hátuljára és ott tartani állandóan langyosan. Ha a beteg megszomjazik, ebből kell innia. Mikor a leve már elfogy, ismét tölteni kell rá és ez jól megerjed, megposhad. Egészen kellemes savanykás íze lesz. Ezt kell hónapokon keresztül inni a betegnek, melytől meggyógyul.

Tyúkszem

A vakondokot meg kell ölni, megszáritani, majd megdarálni, apró finom port készíteni belőle, ezt sajttalan zsírban felkeverni és ezzel kenni a tyúkszemet.

Ujjunkat ha megszúrjuk

Ilyenkor egy jó erős vékony zsineget kell ujjunk tövére tekerni és ezt szépen végig csavarni szorosán egészen az ujj hegyéig. Míg ezt csináljuk, a rossz vér kicsepeg belőle.

Vadszőr

Az ilyen késhegyre kell venni és kitépni. Ez zsenirozza a szemet belülről.

Vérbaj

A vérbajt leginkább úgy kaphatja meg az ember, hogy „érintkezés közben megzavarják”. A következőképpen lehet gyógyítani: Egy literes üvegbe sört kell tenni, a sörbe krétát tördelni, majd jól bedugaszolni és el-
ásni olyan trágyadombba, amelyik már régóta össze van rakva, és a trágya ezalatt jól kiérett. Itt kell hagyni 3—4 napig, ezután kivenni és ezt itatni a beteggel.

Vérfolyás

Ez nagyon csúnya betegség, ha elhanyagolják, hónapokon, éveken keresztül folyik. Az ilyen betegnek meleg fürdőt kell készíteni. A fürdővízbe *szarkalábot* (*Consolida regalis*) kell belefőzni. Ebbe a fürdővízbe bele kell ültetni a beteget, lehetőleg úgy kell csinálni, hogy amennyire csak állja a beteg, fel kell melegíteni a vizet. Ezenkívül a beteg cipőjének a talpbélése alá csempészni kell ebből a szarkalábból úgy, hogy ne tudjon róla.

Vérhas

Az ilyen betegnek állandó hasmenése van. Ilyen esetben egy tengeri-
szemnyi timsót kell lassan elszopogatni. Valamint *vadgesztenye* (*Aesculus hippocastanum*) és *sóskaberke* (Mezei sóska: *Rumex acetosa*) port kávé-
kanállal égi gyöngyharmatban szedegetni.

Vérző seb

Ha valaki megvágja a kezét és folyik a vére, akkor meszet kell kaparni a falról és ezt pókhálóval együtt a sebre kötni.

Vesebaj

Arról lehet felismerni, hogy a beteg vizelete zavaros, sárga. Ezen is fürdővel lehet segíteni. A fürdővízbe zellert meg zöldség levelet kell belefőzni. Majd a beteget bele kell ültetni, mikor már jól kiizzadt a melegvízben, kivenni és a vese tájra rákötni a fürdővíz alján levő zeller- és zöldséglevél maradékot. Ezután meleg dunna közé kell bújtatni.

Veszettkutya marás

Ha valakit megmar a veszettkutya, akkor kilenc darab kőrishogarat meg kell törni pornak és ezt beadni a betegnek.

Vizelet megindítása

Ha valaki nem tud vizelni, akkor medveszőlő bogyót (*Aretostaphylos uvaursi*) kell teának megfőzni és azt itatni vele.

Vízeres láb

A vízeres lábat jól be kell fáslizni. Esténként mosogatni kell szentelt székfülében.

A gyógynövények alkalmazása

Akácvirág (Fehér akác: *Robinia pseudacacia*)

Köhögéstől igen jó, meg kell főzni teának. Jó még gyomorfájás ellen is. Ilyenkor ezerjófűvel együtt kell megfőzni teának.

Bodzalevél (*Sambucus ebulus*)

Köhögés ellen kell teának főzni.

Búzaliszt (*Triticum aestivum*)

A búzalisztet meg kell főzni édestejben olyanra, mint a puliszkát. Majd jó forrón egy tiszta fehér ruhára rátenni és így ráborítani a darázsfészekre. Ez érlel, szív, fakaszt.

Búzakorpa (*Triticum aestivum*)

Szép, nagyszemű búzát meg kell darálni, majd a darából a korpát kiszitálni, ezt össze kell keverni hasonló eljárással készített zabkorpával. A keveréket jól fel kell főzni tiszta vízben, s mikor már lehült, azt itatni a tüdőbajossal.

Büdöskű virág (*Conium maculatum*)

A бүdöskű virág porát meg kell törni és ezt a port rühkenőcsben használni.

Dinnyehéj (*Colocynthis Citrullus*)

A dinnyehajat meg kell szárítani, majd korpával felkeverni és olyan jószágnak adni, mely nehezen hagyja el a poklát.

Cukorborsó (*Pisum sativum*)

A levét és az indáját meg kell jól cukrozni és hasfájós gyermeknek adni.

Csudafalevél (*Datura stramonium*)

Két rész dohány, egy rész csudafalevél megfőzve égi gyöngyharmatban, kanalas orvossággént nagyon alkalmas tüdőasztmás fulladásos betegnek. Egy rész dohány, két rész csudafalevél megfőzve kanalas orvosságnak gyenge szívű embernek orvosság. A csudafa levelet a szívbeteg embernek meg kell vagdálni mint a dohányt, szivart készíteni belőle és ezt füstölni.

Diófalevél (*Juglans regia*)

A napon meg kell szárítani, majd megőrölni és finomra kiszitálni. A port aztán lehet ostyába, vagy teának érelmeszesedéssel betegnek adni.

Egérfarkkóró (*Myosurus minimus*)

Ha valaki megvágja a kezét, vagy lábát, ezenkívül seb van rajta valahol, egérfarkkórót fel kell törni sajttal zsírban és ezt a pépet tiszta ruhára kell tenni és ráborítani a sebre. Ha erősebb kenőcsre van szükség, akkor farkasalmafa-levelet is keverni kell hozzá.

Ezerédesfű (*Dictamnus albus*)

Az ezerédes fűvet meg kell szedni, majd megszáritani. Ezután finom pornak elkészíteni. Gyomorhajos betegnek kitűnő orvosság.

Ezerjófű (*Centaurium vulgare*)

Az ezerjófűvet meg kell főzni égi gyöngyharmatban és ezt a levet itatni kell az olyan beteggel, akinek állandóan gyomorfájása van.

Édeskáposzta (*Brassica elongata*)

A földeken ősszel össze kell szedni a fagyos káposztaleveleket, és ezzel borogatni a fagyos lábát.

Farkasalmafa-level (*Aristolochia Clematitis*)

A farkasalmafa levelét augusztusban kell szedni. Ekkor már megérett rajta az alma és ilyenkor van ereje. Később már nem olyan jó. A levélből port kell készíteni és a porból pedig kenőcsöket. Sebekre lehet alkalmazni. „Egyszer a szamaram fara tele volt féreggel és erősen gennyes is volt. Ezzel kezeltem ki.”

Fehéreperfa-level (*Morus alba*)

A fehéreperfa leveléből lábvizet kell készíteni jó forróra. Mikor kiázatta a fagyos lábát benne valaki, nem szabad kiönteni, hanem még többször meg kell ismételni az áztatást. Ha valakinek a hónalja vagy a lábujja köze izzad, akkor a fehéreperfa levelét meg kell főzni vízben és ebben mosogatni.

Fokhagyma (*Allium sativum*)

A fagyos lábát nagyon jó fokhagymával bedörzsölni.

Fülfű (*Sempervivum tectorum*)

Akinek fáj a füle, ezt a fülfűvet kell neki megfőzni és szemcseppentővel a fülbe cseppenteni, majd a fület párgolni kell a gőzében. A párgolás után a fül szépen kipucolódik és meggyógyul. Ezt a fűvet temetőekben sírokon, meg nádfedeles házak tetéjén lehet találni.

Fehérliliom (*Lilium candidum*)

A fehérliliom sebre való. Ez érlel, fakaszt és szív. Lehet használni porban, kanalasnak vagy kenőcsnek.

Fehérmályva (*Althaea officinalis*)

Tejben meg kell főzni és sebre igen alkalmas. Ha terhes asszony issza elmegy a gyerek tőle. A fehérmályvaport módosítani lehet lúporral, -*Lycoperdon perlatum* — mely kitűnő orvosság gyermekelhajtás ellen.

Földi tök (*Bryonia alba*)

Jó forrón rá kell kötni a nyakgugára és ez meggyógyítja.

Hársfa (*Tilia argentea*)

A hársfaport pemetefűvel együtt összefőzni teának és ezt itatni az olyan nővel, akinek fehérfolyása van.

Házi fodormenta (*Mentha spicata*)

Megfázás ellen kitűnő ovosság. Teát kell készíteni belőle jó erősre.

Jázmínviráglevél (*Philadelphus coronarius*)

A bőrkiütéses láb és kéz mosogatására készített öblögető vízben vagy fürdővízben használják.

Gabonavirág (*Claviceps purpurea*)

Hidegleléses betegnek kell beadni ostyában.

Ínnyújtófű (*Gratiola officinalis*)

Ha az ín össze van kucorodva valakinek a kezében vagy a lábában, akkor ezt kell rá főzni, melyet jó forrón kell rátenni a beteg részre.

Keserűlapu (*Plantago lanceolata*)

Ha fáj a melle akár nőnek, akár férfinek, akkor ebből kell kenőcsöt készíteni és ezzel kenetetni.

Komlóvirág (*Humulus Lupulus*)

Komlóval süített kenyeret kell enni a gyomorhajos embernek.

Lúfodormenta (*Mentha longifolia*)

Az ember reumás részeit kell az ebből készült fürdővízben áztatgatni.

Lúfing (*Lycoperdon perlatum*)

A gyógyuló sebre szokás tenni, meggyorsítja a gyógyulást. Csak az egészen érett a jó.

Madársóska (Rumex Acetosa)

Ha a kisgyermeknek bélhurutja van, ezt kell neki adni porban vagy kanalasban.

Mákgubó (Papaver somniferum)

A zöld mákgubót meg kell szedni, megdarálni és teának megfőzni. Ez jó altatószer a síró kisgyermeknek.

Medveszőlőbogyó (Aretostaphylos uva-ursi)

Ha valakinek eláll a vizelete, medveszőlőbogyóból készült teát kell neki adni.

Papvirág (Matricaria chamomika)

Sebkenőcsök közé lehet keverni. Ezenkívül fürdővízbe is igen jó.

Petrezselyempor (Petroselinum hortense)

Vesebajosoknak teát kell készíteni belőle. Ezenkívül fürdővízbe is használják.

Porcsfű (Portulaca oleracea)

Az olyan beteget, akit gyakran kiráz a hideg, ezzel lehet gyógyítani. Ostyában kell beadni.

Piros tulipán (Tulipa silvestris)

Az Úrnapi szentelt tulipánt sebmosogatószerekre szokás használni.

Picsirti gomba (Psalliota xanthoderma)

Akinek gombás a feje, ebből kenőcsöt kell csinálni és azzal kengetni.

Rózsalevél (Rosa canina)

Az Úrnapi rózsalevél, mely meg van szentelve, sebmosásra jó.

Sárga virág (Agrimoniae eupatoria)

Ha sárgaságban van valaki, ebből kell port készíteni és a betegnek ostyában beadni.

Szarkaláb (Consolida regalis)

Ezt vérfolyásos beteg fürdőjébe szokták belefőzni.

Szederfű (*Rubus caesius*)

Hólyaghurut és fejfájás ellen szokás használni.

Székfű (*Matricaria chamomilla*)

A vízeres lábat szentelt székfűlével kell mosogatni. A beteg, gyulladós szemgolyót is ebben kell mosogatni.

Szederlevél (*Morus alba*)

Erős megfázáskor teának megfőzve sokat használ.

Orgonalevél (*Syringa vulgaris*)

Az Úrnapit szentelt orgonalevél bőrkiütés ellen fürdővízben igen jó.

Szentelt pálmaág (*Salix alba*)

Állandóan tartani kell a háznál, ugyanis ha nehéz idő van odakinn, akkor egy darabkát a tűzre kell vetni belőle. Melegfürdőbe is lehet belőle tenni.

Tormavirágpor (*Armoracia rusticana*)

Tüdőbajosnak, asztmásnak, fulladós betegnek porban, ostyában beadva orvosság.

Tök csúcsa (*Cucurbita melanosperma*)

Ennek a pora hideglelésnél jó orvosság.

Tüdőfű (*Pulmonaria officinalis*)

A tüdőfűvet összefűzve búza- és zabkorpával szokás adni a *heptikás* betegnek.

Tyúkszemirtó virág (*Adonis vernalis*)

A tyúkszem sebgyökeréhez hasonlít a pogácsája. A tyúkszemet, mely a lábujj kontyán van, ki kell vágni és ebből a növényből kenőcsöt kell készíteni, egy tiszta ruhára rákenni és ezzel borogatni.

Diófalevél (*Juglans regia*)

Érelmeszesedés ellen teának meg kell főzni és ezt inni.

Utilapu (*Plantago indica*)

Sebre igen jó, ezenkívül darázsfészekre is alkalmas. Érel, fakaszt, szív.

Vad szentjánoskenyér (*Gleditsia triacanthos*)

Vadzsírban feltörve sebre igen jó.

Vereshagyma (*Allium cepa*)

A vereshagymát megvagdalva a rühkenőcsbe kell keverni.

Vércseppes keserűfű (*Hypochoeris maculata*)

A sebekre készülő kenőcsökbe igen jó ebből is tenni.

Virágos pokolfű (*Lactuca virosa*)

Ezt is a sebekre készülő kenőcsökbe kell tenni.

Zab (*Avena sativa*)

A tüdőbaj elleni italba használják.

Zellerfű (*Apium graveolens*)

Ha erősen meghűl valaki, akkor ebből főzött teát itatnak vele.

*

Vegyí, gyógyszerári, házi szerek

Tömjén

A tömjén használatának többféle módja ismeretes. Leginkább nyílt seb kezelésére használják. A seb kezelésének megkezdése előtt meg kell füstölteni szentelt tömjénnel, és csak azután kötik be.

Szalmiákszesz

Reumás kéz, láb, derék kikenésére használják. Ez abból is áll, hogy a fájós részt bekenjük és utána tenyérrel erős simító mozgást végzünk rajta. Ha valaki beszívja, elindul az orra vére. Főleg náthát gyógyítanak vele. „Ha valaki megissza, a baj veri tőle, édes tejet kell itatni az ilyennel”. Kora hajnalban, napfeljötté előtt használ az leginkább.

Vizelet

Leginkább felfázást lehet gyógyítani vele. „A bőrvelyi kendergyárban egy öreg emberrel dolgoztam együtt. Ez mikor meg volt hülve, vagy felfázott, egy findzsába belevizelt és felhörpintette. Ettől gyógyult meg mindig”.

Fülsár

Vadsömörögre kell rákenni és ez begyógyítja.

Nyál és köp

Ha megvágja valaki magát, és nincs a közelben semmi gyógyszer, akkor vegyen a tenyerébe egy csomó földet, nyálával csináljon belőle sarat és tegye a sebre. Hasznos még mandulafájás ellen is. Ha valakinek fáj a mandulája, akkor éjszaka éhnyállal jól ki kell kenegetni és ettől meggyógyul.

Kockacukor

A gyomorhajos betegnek a keserű orvosságok után szokás adni.

Sebbor

A gyermekeknél gyakori a torokfájás. Ilyen esetben a betegnek kanál-nyéllel le kell nyomni a nyelvét és belenézni a torkába. Ha az valóban meg van dagadva, akkor el kell vinni a templomba egy üveg bort, azt ott meg kell szentelni és azzal gargarizálni a beteg torkát.

Denaturált szesz (Dunáré)

A daganatokat lehet lehúzatni vele. Igen jó derékfájás ellen is. Ezzel szokták kikenni azt is, aki nehéz munkát végez és fájnak az izmai. Ha valaki megfeküdte a nyakát, szintén ezzel kenegetik. A vérző sebet fertőtleníti és elállítja a vérzést is. A gyomorfájós betegnek egy jó kortyot kell naponta inni és az használ neki. Elkészítési módja: Az üzletben vásárolt szeszt bele kell tölteni egy tálba, hirtelen meggyújtani, lefedni és cukrot égetni bele.

Kéneső

Patikában árulják. Hatalmas étvágyat csinál.

Timsó

A felfúvódott marhának timsót ricinussal kell keverni és beadni.

Preszkura

A görög templomban szokták kimenetkor osztogatni. A gyomorfájós betegnek használ.

Tövískes kutya

Meg kell szárítani, megőrölni és ezt adni teában, vagy kanalasban a köszvényes betegnek.

Gólyahús

Köszvényes, reumás betegnek való.

Vadnyúlháj

Kelésre kell rákötni, ettől kifakad és meggyógyul.

Patkányzsír

„A múltban, mikor katonákat soroztak, sokan kerestek fel, hogy csináljak velük valamit, nem akarnak katonák lenni. Ilyenkor én patkányzsírral megkentem a lábukat, melytől megdagadt és így kiszuperálták. Ezután még nyolc napig dagadt volt, de utána semmi baja nem lett. Használ a vízeres lábnak is.”

Denevér vér

A részeges emberrel denevér vért kell itatni.

Tyúk zúza

Hidegleléstől kell adni, megszáritva, porban teának.

Ostya

A gyógyszertárban vásárolja Bakos Ferenc, és ebben adja be a különböző porokat vagy készítményeket.

Sebtapasz

Rendszeresen használja sebek leragasztására.

Vatta

Sebek kötözésénél használja.

Lenmagliszt

Tejben megfőzve sebekre használja.

Ezerjófű

Gyógyszertári csomagolásban található nála.

Steril mullpólya

Kötözésekre használja.

Huszárszír

Lapostetű ellen.

Aspirin

Fejfájás ellen.

Para-aminolbenzolsulfamid

Vesefájdalom ellen tanácsolja.

Acid-Acidtylosalicil

Hidegleléstől adja.

Deseptyl tablettá

Ízületi bántalmak ellen tanácsolja.

Istopyrin

Ízületi bántalmak ellen tanácsolja.

Carbo-medicinalis

Gyomorfájáskor tanácsolja.

Sevenaletta

Szívfájós betegeknek ajánlja.

Barbamid

Fájdalom csillapító a gyógyító szerint.

Jódtinctura

Vérző sebeknél használja.

A gyógyszerertári gyógyszereket személyesen szerzi be vagy hozatja másokkal. Egy-egy gyógyszerfajtából 20—30 doboz is megakad nála. Annak ellenére, hogy ezeken rajta van a használati utasítás, nem törődik vele a gyógyító. A maga elképzelése szerint alkalmazza ezeket a gyógyszereket. Külön-külön megír minden dobozt. A dobozokra egy kis cédulácskát ragaszt, melyre előzőleg ráírta, hogy melyik gyógyszerertárból, mikor és ki hozta. Egy 1915-ös feljegyzés szerint az alábbi gyógyszerertárból szerezte be gyógyszerereit: Nagyszalonta, Nagyvárad, Arad, Debrecen, Budapest.

*

Állatgyógyítás

Ha a jószág felfúvódik

Leginkább a zöldtakarmánytól kapja meg. Ilyenkor egy vakondok túrást fel kell venni és a jószág szájába belevágni. Másik gyógy mód: húgyot, kotlóstojást, olajat, ricinust össze kell keverni és ezt a keveréket egy üvegből beleönteni a jószágba. Itt vigyázni kell, hogy meg ne fúljon a jószág. Ézen

kívül még szokták a jószágot *trokározni*. Ez úgy történik, hogy a csipejére teszi a jószágnak az ember a tenyerét úgy, hogy a két ujját közben szétterpeszti. A szétterpesztett ujja közt aztán bevágja a trokárt. Ezután a trokárban levő vasvesszőt kihúzza és az így keletkezett nyíláson a beleszorult levegő kiáramlik.

Hasfájós jószág

A tehénnek, ha fáj a hasa, ekkor előlről keserűs, ricinusolaj keverékét kell beadni, miközben hátulról szappanosvizet kell beöntésként eszközölni.

Nehéz ellés

„Ha nem tud megelleni a jószág, akkor meg kell mosni a kezét, majd bezsírozni és belenyúlni, ott ki kell tapogatni a bornyú fekvését és fordítani kell rajta, ha rosszul fekszik és segíteni kell, ahogyan kéri az anyja az erőt”.

A tehén láb fájása

Farkasalmafa-levelet kell rá főzni és ezzel mosogatni.

Ha eláll a tehén kérője

Pecsenyelébe kígyót kell tenni és ezt kell a beteg jószágnak adni.

Sebes jószág

A sebet kéköves és timsós zsírral kell kengetni.

Ha a jószág torkán akad a krumpli

Ilyenkor a jószágot kötélén fel kell húzni a szekér búrfájára s így összehúzzák a torkában a krumpli.

A tehén pokla

Ha ellés után nem megy el a tehén pokla, akkor dinnyehéjat kell neki adni.

Ha fáj a marhának a szeme

Ha a bal szeme fáj, akkor ebbe a fülébe egy gatyamadzagot kell húzni és ezt minden nap húzogatni kell benne.

Kehes ló

A csudafa magját meg kell főzni és ezt adni neki.

Egér a ló nyakán

Ezt meg kell szűrni és elmúlik. Szomjúságtól lehet kapni.

Hasfájás

Ha fáj a lónak a hasa, akkor a hámfával kell húzogatni neki.

Ha eláll a ló vizelete

Ekkor petrezselyemlevelet sóba fel kell keverni, ezt vízzel módosítani és ezt itatni. A kocának vereshagymát is szokás adni.

A koca fialása

Az első fialás után a poklát el kell ásni a küszöb alá.

Ha fáj a disznó lába

Ha fáj a disznó lába, akkor a háznál egy szék lábát be kell kötni.

Férges disznó

A férget gyufaméreggel kell kipiszkálni és utána kreolinnal kenetetni.

Ha köhög a disznó

Ilyenkor büdöskűvirágot kell neki adni.

Fosos tyúk

Denaturáltszeszes vizet kell adni neki. Ezenkívül szalonnadarabokat sóban, paprikában, borsban kell forgatni és ezt megetetni vele.

*

Bakos Ferenc versbe szedett gyógymódjai:

Világéletemben segíteni volt vágyam,
Beteget nem látni sem ülve, sem ágyban,
Nem jó a szegénység s mégis annyi kába,
Kevés garasát is vivé patikába.
Bojtorján, utifű, cirok, csalán, forgó.
Olyikra ha nem is, más betegségre jó.
Mennyi nyavalyája akad az embernek,
Gyógyszert az orvosok arra ritkán lelnek.
Elviszik párnádat, földed, marhád, házad,
S ha szemére veted, bizony még ő lázad.
Azt mondja: nem isten, mit sem tud már tenni,
Ezt persze csak akkor, ha nincsen már mit venni.
Bármily koldus legyél, kiszívja a véred,
Nyögsz még egy darabig, hullaház a véged.
Boeskoros gulyások, juhászok, vén nénik,
Ezer baj gyógyszerét tarisznyával mérik.

1. Epéd hogyha beteg, egyél bőven retket,
Sót ám ne tégy rája, attól kínok lesznek.
Szalkán kórház is van, kérj ott epekövet,
Reszelj retket és azt e reszelékbe lökjed.
Meglátod, azt reggel, sohasem találod,

Fölldó hatását szajátva csodálad.

2. Ugyan e baj ellen ott van a bojtorján,
Theaként iszogasd, pisiled momentán.
3. Vészes vérszegénység, idegbaj forrása,
Tízezer közül sincs kettő gyógyulása.
Rendelnek sok arzént, ferrumot és másat,
Csak csalángyökér az, amit ki nem ásnak.
Theaként használják, piros borbán főzve,
Négy ujjod közt mit fogsz egy literre töve.
Ha ágyban feküdtél, bizton felkelsz tőle,
Öt-hat hétig használd, megmondom előre.
4. Ó, hányan szenvednek savtúltengésben,
Küszködnek, vinnognak, mint kutya a présben.
Gumicsövet nyelnek, kapnak pezsgőt bőven,
A krumpli gyógyítja, sülve a sütőben.
Használd szivacs gyanánt, beled tiszta tőle,
„Krumplipüre” nem jó, vízben van az főzve.
Amit magyarázok, jól eszedbe vegyed,
Mert a savtól sebes a gyomrod és a beled.
Gyomrodát felmarja, fekély lesz a neve,
Nem emészthet attól senkinek a bele.
Beleknek bolyhait vakolattal vonja,
Ehetsz bár táplálót, ki lesz veled tolva.
Annyira elgyengülsz, lesüllyed a gyomrod,
Napról napra gyengülsz, koporsó a gondod.
5. Ha sebek martak fel, fekélyes lett gyomrod,
Sültkrumplin olajjal lehet csak gyógyúlnod.
Hentes kézre kerülsz, ha elhanyagolod,
Öt-hat sült krumpliból, ha a bélt kinyomod.
Ennyit fogyasztván, a többit olajozd.
Sebed a sült krumpli mentesíti savtól,
Szigetelő fedőt kap az az olajtól.
Bajod így ápolva, meggyógyul majd sebed,
Ez sivár életben még örömed lehet.
6. Biz az élet sokszor úgy jár, mint a kártya,
Megesik, hogy meghül olykor a mellhártya.
Kaphatod szárazon, esetleg vizesen,
Szaladsz az orvoshoz, csapolni vitessen.
Cirokseprő magját kifőzni teának,
Egészséget szerezh hamar az magának.
Tetős evőkanál kerül egy literre,
Kaphatsz cirokmagot pénzért vagy hitelre.
Ne öntsd ki az ágyát, csináld nyakra-főre,
Egy főzéssel a mag nincsen még kifőzve.
Vért is kapsz biz ettől, meg is hízol tőle,
Öt-hat hét alatt már piros arcod bőre.
Idd reggel mint teát, egész nap mint vizet,
Ha ezt mind betartod, élted soká viszed.
7. Betyár ez az élet, sokszor idegre megy,
Ó, mennyi embernek épp a gyomrára megy.
Egyszerű tünete: rebeg gyomra szája,
Hinnéd, hogy egy lepke húzódott alája.
Mindenre dühödte vagy, szemed mint a vadnak,
Szikráznak, ha nézel, gubóid dagadnak.
Félni lehet tőled, bármi szelíd voltál,
Azt is marod mostmár, kinek udvaroltál.
Pokol ez az élet, családodé sem más,
Testvér, az élet cseppet sem pompás.
Szaladsz tudósokhoz, vizsgálatnak egyre,

Próbareggeliznek, kérdnek töről hegyre.
 Egy sem leli bajod, dúlnak a tünetek,
 Fizethetsz százashól akár egy türetet.
 Bajod egyre mélyül, Kálló felé sietsz,
 Már előbb megírtam, gyomoridegbaj ez.
 Főzess csak puliszkát, szárazon, tengeriből,
 Vondd ki gyakran magad szokott környezetedből.
 Környezetváltozás csillapítja dühöd,
 A puliszka gyógyít, ha este-reggel gyűröd.
 Sok az arzén benne, szaporítja véred,
 Hízni fogsz hetenként, jó ha magad méred.

8. Életed ha megnyúlt tisztos öreg korban,
 Bár fiatalon is bekerülsz a sorba.
 Gyakran szédül fejed, bizonytalan lépted,
 Panaszolja ajkad: „oly gyakran szédülök,
 Ingadozó léptem, jó, ha székre ülök.”
 Sűrű lett a véred, gyöngö a folyása,
 Egyensúly idegnek nincsen locsolása.
 Kenetlen szekernek nyikorog kerekje,
 Száraz az agyad is, így jutsz szédületre,
 Öreg ereidben vérkavicsok lesznek,
 Itt az orvossága, attól széjjel esnek.
 Egyél körtét, aszaltat vagy nyerset,
 Biztos egyensúlyod hamar visszanyerted,
 Hegyek szelíd alján termett elég „dicske”
 Aszalva megkapod, forrázd kicsi vízben.
 Vagy vagdald apróra, ha nem lenne fogad,
 Ne búsulj öregem, csak szómat megfogadd.
 Nem számít, hogy ősz vagy, csak fekszel az ágyon,
 Vidám ifjon mégy még ezen a nyáron.
 Szerencsés lennél ám, ha téli körtéd lenne,
 Mert így betegséged a pokolba menne.
 Bár mindent ő szedne nem néznek az égre,
 Receptet ír a doktor, tégelyből vagy hármat,
 Találgatva szépen, hátha ez használhat.
 Ha ez nem használna, van még recept bőven,
 Ha meghalt, van paraszt, szed az a jövőben.
 Nincs szív a mellkasban, más van a bődöben,
 Levél végeztével ötlött az eszembe,
 Hány szegény embernek fájdalmas élete,
 Sosem volt zarándok, nem vágyott Rómába,
 Eltorzúl a képe, szenved reumában.
 Küldik az orvosok Pöstyén, Szoboszlóra,
 Bár tarisznyájában nincsen aranyóra.
 Aki okos fickó, agyalágya benő,
 Tudja, hogy gyógyszer bármifajta fenyő...
 Kínok ellen adok jó tanácsot,
 Faragj a fenyőből sok apró forgácsot.
 Most járt erre Jézus fenyőfa ünnepén,
 Találsz fenyőt bőven udvarok szemetjén.
 Főzd azt levelestől, szikánccsal keverve,
 Fürödj a levében, bajod le van verve.
 Főzetét ki ne öntsd, adj hozzá forgácsot,
 Új főzetet bővítsd, eljáród a Dájesot.
 Ám tíz percen túl már vízzel mosd arcod,
 Oly erős, e főzet szüli ájulásod.
 Ha fán mankón jártál, eldobod azt tőle,
 Ne félj, nincs reumád, szabadultál tőle,
 Új szer jut eszembe, gyulladás a neve.
 Nyelés kínos tőle, mandulád van tele,
 Fulladás környékez, hangod csak suttogás,
 Forró bugát forrázz, csitul a gyulladás.

Nyomd ki azt egy fedőn, szabj szennyes kendőre,
 Forrón váltogatva torkodra jön tőle.
 Ha kezdetén teszed, egy nap szabadultál,
 Ha dagadtan teszed, ne félj, meg nem fojt ám.
 Egy kettő kifakad, áldod istenedet,
 Hogy hyperol helyett bugát juttat neked.
 Kitűnő hatású idült állapotban,
 Forró céklalével mint állod gurgulgtatva.
 Szörnyű betegség még s örök az *Isiász*.
 Ellene, testvér, tudod mit csinálsz?
 Savanyú káposztát melegíts magadra,
 Huszonnégy órán át fekdj jól dunsztolva.
 Elhagyod az ágyat, nem szenvedsz a síríg,
 Áldod Istent, s kapod ami éppen illik.

ÖSSZEFOGLALÁS

A nép képzeletvilágában élő betegségekről ha helyes képet akarunk nyerni, abból a tényből kell kiindulnunk, hogy a népnek a betegségekről, eredetükről, gyógyításukról, misztikus és sok esetben téves nézeteik vannak. Azok az emberek, akik életük nagy részét a szántóföldeken, erdőkben, legelőkön élik le, a misztikus elképzelések mellett hosszú évtizedek alatt szerzett tapasztalatok alapján kialakult gyakorlati érzékkel és ebből eredő racionális szemlélettel is rendelkeznek. Így választhatjuk szét a nép és egyes népi alakok orvoskodásának világát két nagy csoportra; a misztikusra és a racionálisra.

A misztikus világba tartoznak azok a betegségek, amelyeknek az eredete a nép előtt ismeretlen, úgymondva elkerülhetetlenül bekövetkezik (járványok stb.), ezeket rendszerint valamilyen felsőbb hatalom, Isten büntetésének tulajdonítják. Így természetes, hogy az ellenük való védekezés is meddő, csak imádkozással, vagy valamilyen formai kiengesztelés (bőjt, vagy szentek számára adományozott összeg) segíthet rajta. Ide lehet még sorolni a belső és a hirtelen, csapásszerűen bekövetkezett betegségeket is.

A racionális csoportba azok a betegségek tartoznak, amelyek eredetét a gyakorlati ésszel rendelkező ember is fel tudja fogni, vagy szemmel láthatók, ütések, zúzódások, sérülések. Az ilyen betegségek felismerése vagy az ellenük való védekezés már könnyebb és sok esetben eredményes is. A munkaközben történt baleset, (kapa, kasza okozta sérülés) esetében fordul a nép az évszázados tapasztalatokhoz, a növények, fűvek, vegyi és állati anyagok már ismert és tapasztalt gyógyhatásához, gyógyszerként való alkalmazásához. A falu vagy tanya életében naponként történik nagyobb, vagy kisebb megbetegedés. A nép fél a betegségektől, mivel legtöbb esetben nem ismeri okozóját. Amitől fél, azt igyekszik magától távoltartani, vagy magát ellene körülhatárolni, ha végképp elkerülhetetlen, akkor súlyosságát a maga módján csökkenteni.

Ha komolyra fordul a dolog, vagy hosszabb ideig tart a betegség, akkor fordul a beteg vagy hozzátartozója segítségért a környezetéhez, vagy a faluban, a környéken található javashoz, gyógyítóhoz. Természetesen ha ő maga vagy hozzátartozója már minden lehető dolgot elkövetett. Ezután a folyamat után kap szerepet a közösségben található javas, vagy gyógyító. (Persze ma már egyre inkább alakul, fejlődik ez a szemléletmód.) Itt annyit: hivatásos orvoshoz is akkor fordulnak, ha az előbbieket már mind végigcsinálták. Azt hiszik, hogy csak az a javas vagy gyógyító tud segíteni a betegen, aki nap-nap után gyógyítással foglalkozik, így bizonyos átlagon felüli ismerettel rendelkezik a nép szerint.

Persze ha ma már nem is, de régebben földöntúli hatalmat is tulajdonítottak neki, (sámán, hindu yogák, vagy varázsló primitív népek.) A feltétlen bizalom az a szuggesztív erő, mely a közösség előtt népszerűségét okozza. Ezt a feltétlen bizalmat, egyes ténylegesen sikerült gyógyítással, amit a gyógyító és a volt beteg kellőképpen reklamíroz, éri el. (Lásd, sikeres gyógyításukról hivatalos okmányt kérő vándorló felvidéki *olejkárok*, *Johann v. Csaplovics*, Gemälde von Ungern, Pesth, 1829. 91—92. 1.)

A paraszti közösségekben élő ilyen alakoknak a tanulmányozása, monografikus leírása sok esetben kulcsot ad kezünkbe a közösségek alakulásának, szellemi és gondolkodásbeli változásának, fejlődésének a vizsgálatához. Az eddigi néprajzi, ezen belül népi gyógyítási kutatások nem hozták felszínre a paraszti kollektívumokban élő ilyen egyéneket. Fedics Mihály, Pandur Péter, Egy magyar szent ember kivételével kevés ilyen példát ismerünk irodalmunkban.

A szatmári részeken igen sok ilyen, kisebb-nagyobb paraszt egyéniség található. (Lukács Ferenc csontakó, Ópályi; özv. Juhászné kuruzsló Nagyeesed; Bibliás Szász Sándor sebész, Tarpa; stb. Az Ecsedi láp környéki, a Szamos és Tiszahát népének képviselői. A régi generáció már elhalt, az új pedig már túlhaladta a régiék képzeletvilágát. Ezek a megmaradt egyének képviselik a múltat, de az ő világukban is már sok esetben betör akaratlanul is az új. Természetesen az új generáció sem mentes a múlt hatásától, mindenütt találunk még régi motívumokat, de ezek a régi motívumok már összefüggés nélkül, sok esetben tudatlanul, csak formailag maradnak fenn. A paraszti társadalomban végbemenő változás, fejlődés alakítja az egyes alakok, kuruzslók, orvosok, világát is. Az „ősi mag”, az öröklött tudásköre mindjobban szűkül, veszt tartalmából, új értelmet kap, újabbakkal keveredik és az új a legtöbb esetben a misztikus világtól távolodik és a realitások felé tart.

Ha megvizsgáljuk Bakos Ferenc gyógyító egész tudását, azt látjuk, hogy ez az anyag két nagy csoportra osztható; a hagyományos tapasztalati gyógymódokkal kevert varázsló eljárásokra és a modern orvosi gyakorlatból leszivárgott vallási ceremóniákkal vegyült részre.

1. Kétségtelenül legértékesebb „ősi mag” praktikájában a tapasztalati anyag. Idetartozik a fűvek, növények, vegyi és állati anyagok ismerete és használata. Természetesen a kígyófej csak akkor használ, ha ezzel bizonyos varázsló eljárást is végrehajt, és csak bizonyos időben (Szent György nap előtt) fogott kígyó a hatásos. Az ilyen kikötéssel és varázsló mozdulatokkal az a célja, hogy a beteg előtt fokozza a tekintélyét és a gyógyító anyag gyógyhatásán túlmenően ezek a cselekmények is kisebb vagy nagyobb mértékben elősegíthetik a gyógyulást. Ha csak pusztán minden ceremónia nélkül végezné el a gyógyítást, nem nyerné meg úgy a beteg szimpátiáját sem, és ő maga sem tudna megnyugodni.

2. A modern orvosi gyakorlatból leszivárgott és vallási ceremóniákkal felruházott anyag praktikájában egy későbbi hatás eredménye. Életrajzából kitűnik, hogy gyógyszer-tárban és orvos mellett is dolgozott. Természetesen előtte már rendelkezett egy bizonyos tudásanyaggal, amit apjától örökölt, de a gyógyszer-tárban sok mindent elesett, főleg a gyógyszerek raktározását. Az orvos mellett már kevesebbet, mivel csak boncolásnál segédkezett. Ez az idegen anyag csak úgy vált teljes értékűvé nála, ha ezt úgyszintén valamilyen elképzeléssel is felruházta. A páciensei előtt is csak ebben az esetben váltak teljes értékűvé műveletei. Mivel nem tudta elképzelni, hogy az aszpirin hogyan gyógyít, milyen az összetétele, hatásosabbnak képzelte el, ha azt szentelt vízben adja be. Meghűlés esetén a székfütea csak akkor volt hatásos, ha azt előzőleg Úrnapján a pap megszentelte. A hozzá lekerült gyógyszerekben nem bízott sem ő, sem a beteg. Ha azt azonban imával, vagy egyébbel együtt alkalmazta, minden kétség elmúlt. Ezen a területen érezte hatását a megyszerzte elterjedt szektás mozgalom is. A hozzá érkező beteget testvérenek szólította. Ez a megszólítás a szektások között is. Ma azonban mindjobban kezd visszatérni a tapasztalati anyagra, mivel ezt az anyagot még ma is elfogadja környezete.

Figyelemreméltó az a gyári gyógyszer-mennyiség és orvosi műszer, ami birtokában van. Különböző injekciók, porok, műszerek stb. Ezeket ma nem alkalmazza, csak azért tartja, hogy legyen. Ha valahova gyógyítani megy, vagy hozzá jönnek, nem múlasztja el, hogy ezeket meg ne mutassa. Emögött az van, hogy ő magát egyenrangú félnek akarja elismertetni a közösség előtt a hivatásos orvossal. Szerinte nemcsak „tudása” egyenlő a hivatásos orvossal, hanem „felszerelése” is.

Gyógyítással önállóan akkor kezd foglalkozni, mikor első ízben megnősül. Ha végigtekintjük ezt az időt, azt figyelhetjük meg, hogy kezdetben inkább vidéken, azaz tanyákon gyógyít, illetve házal, és csak az utóbbi években kezdenek hozzá járni a betegek. A betegeket ő kereste fel, miközben a szekerén magával vitt portékáját árulta. Ez a vándorlási terület harminc-negyven kilométer körzetre terjedt ki. (v. ö. vándorló gyógyszerész, olejkárok. *Csipék János*, Adatok a felvidéki olejkárok történetéhez: Népr. Ért. 1907. 268. 1.)

Vándorlása alatt ez az életmód biztos kenyeret nyújtott neki. Ma már kizárólagosan gyógyítással nem tudja megkeresni kenyerét. Így életét mindinkább jószerű adakozásokból, sőt koldulásból tartja fenn. Ma a tanyavilág helyett a falu fő útvonalain és a faluba vezető országutakon sétál és az arra menő embereknek felajánlja gyógyszereit és gyógyítását. A hetivásárok alkalmával is szokott gyógyszereket árulni.

Gyermekkorától kezdve magábamélyedő egyéniség, nem játszik együtt a gyermekekkel, az iskolában külön ül társaitól, keresi a felnőttek társaságát. Sokáig nem talált magára, a választott foglalkozási ágak nem elégítik ki, úgy érzi, nagyobb képességek szunnyadnak benne. A magábamélyedés egyik oka a családi boldogtalanságnak is.

Felesége azt tartotta róla, hogy bogaras, hóbertos ember. Nem tudott összelegedni az emberekkel, de azért nem embergyűlölő. Szereti a társaságot, a népes csoportokat, talán azért, mert ott alkalma nyílik a szónoklásra, képességei csillogtatására. Kiváló emlékezőtehetsége folytán jól emlékszik a régmúlt időkre. A régi történeteket lebilincselő elbeszélő stílusban adja elő gyakori hallgatóságának. Igazi népi tehetség, aki sajnos nem tudott kibontakozni, pedig talán ha lehetősége lett volna, ma mint kiváló tudóst tisztelhetnénk. A művelődés szempontjából elmaradt környezete, szűk lehetősége elfojtotta tehetségét, visszafejlődött és így lett részben bogaras, vagy ahogyan a falubeliek mondják, habókos. Vallási felfogása is ezt mutatja. Minden vallást elfogad, de egyet sem tart magára nézve kötelezőnek. Ruhája is elüt a falubeliek ruhájától, feltűnést keltő, ezzel is magára akarja vonni a figyelmet. Egyénisége vizsgálatánál megállapíthatjuk, hogy ez kétféle; alkotó és egzaltált. Korosodásával ez az egzaltáltság mindjobban elhatalmasodik rajta. Ha gyógyító tevékenységét vizsgáljuk, nem szabad elhallgatni a közösségre gyakorolt káros hatást sem. Igen elterjedt gyógyító mód nála a zöld mákgubóból készült tea. Piciny, 1—2 éves gyermeknek szokta ajánlani, ha nagyon sírós. Azt hiszem nem szükséges az ópium káros hatását hangsúlyozni éppen akkor, amikor ez a káros gyakorlat paraszti társadalomban kivesző félben van. Nem kevésbé a negatív vonások közé tartozik a hivatalos orvostudományról vallott felfogása és ennek hangoztatása. A közösség számára hasznos és áldásos közegészségügyi intézkedések lebecsülése, mivel ez az ő körét mindjobban szűkíti, háttérbe szorítja és végveszedelembé sodorja.

Farkas József